

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ШКОЛЯРІВ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Уляни МЕЛЬНИКОВИЧ

4 курсу денної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Петро КОЗИРА

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент

Ольга УГРИН

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«24» травня 2022 р., протокол № 15

завідувач кафедри практичної психології

кандидат психологічних наук

_____ **Галина ОДИНЦОВА**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРО БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА	7
1.1. Теоретичні засади проблеми батьківського виховання як чинника впливу на розвиток дитини	7
1.2. Особливості формування ціннісно-сислової сфери школярів в контексті формування особистості молодшого школяра.....	10
1.3. Аналіз взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та особливостями формування ціннісної сфери школярів.....	16
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ШКОЛЯРІВ.....	27
2.1. Методологічна база дослідження.....	27
2.2. Аналіз отриманих результатів дослідження особливостей батьківського виховання як чинника формування ціннісної сфери школярів.....	32
2.3. Якісний та кількісний аналіз отриманих даних.....	38
2.4. Методичні рекомендації щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку.....	41
Висновки до другого розділу.....	45
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Беручи до уваги особливості прояву духовних цінностей в умовах сьогодення, можна зробити висновок про наявність проблемних моментів в даному аспекті. Проблеми спостерігаються в таких проявах: поступово знижується значення та цінність дитячого періоду, знижується рівень прояву толерантності людьми, сім'я зазнає своїх видозмін та все менше виступає цінністю, а також спостерігається тенденція до все більшого прагнення осіб проявити власну індивідуальність. Для вирішення даних проблем можна обрати один із найдоцільніших та найдієвіших методів, а саме: розробка ефективної та конструктивної схеми виховання дітей для формування у них ресурсної ціннісно-сміслової сфери. Саме особливості впливу сімейної ситуації на дитину зумовлюють особливості її подальшого розвитку на все життя. Сім'я виступає першим базисом для дитини у формуванні всіх її навичок, вмінь, цінностей, поведінкових патернів, мотиваційної сфери. Від виховного впливу в сім'ї залежить успішність соціалізації дитини в соціумі та якість набуття нею всіх духовних та культурних цінностей свого народу.

Важливо зазначити, що з моменту того, як дитина народилась, батько та мати отримують найважливішу для себе функцію щодо підготовки дитини до майбутньої зустрічі з соціальним середовищем, а також повинні надати їй всі можливості для повноцінного емоційного, психологічного та інтелектуального розвитку. Для виховного впливу батьків найважливішим є направленість на те, щоб дитина формувалась всебічно розвиненою та гармонійною у всіх своїх проявах. Дане формування можливе через забезпечення правильного формування ціннісної сфери дитини. Важливо сформувати всі ці якості в дитини ще в період молодшого шкільного віку, оскільки саме він є досить сензитивним в контексті виховання.

Для повноцінного формування та розвитку ціннісно-сміслової сфери в дитини важливим є те, якою мірою сім'я слідує інтересам власної держави та свого народу загалом. Діти беруть приклад з поведінки батьків та в майбутньому,

на несвідомому рівні, здійснюють повторення даних поведінкових патернів, саме тому, батьки повинні виступати самі взірцем конструктивно сформованих цінностей. Обираючи той чи інший стиль сімейного виховання батьки мають для себе визначити чітку траєкторію подальшого розвитку дитини та усвідомити виховну мету кожної своєї дії. Актуальними для психологічної науки постають питання про вивчення особливостей впливу різних стилів батьківського виховання на формування та розвиток особистості школяра. Формування адекватного стилю батьківського виховання потребує не тільки подальших досліджень, а також і більш глибокого вивчення.

Виходячи із цього, нами обране курсове дослідження на тему: «Особливості батьківського виховання як чинник формування ціннісної сфери школярів».

Об'єкт дослідження: ціннісні орієнтації молодшого школяра.

Предмет дослідження: особливості впливу батьківського виховання на формування та розвиток ціннісних орієнтацій молодшого школяра.

Мета роботи полягає в теоретичному та емпіричному дослідженні особливостей впливу батьківського виховання на формування та розвиток ціннісної сфери молодшого школяра.

Гіпотеза дослідження:

Прояв загального емоційно позитивного прийняття дитини в контексті батьківського виховання є чинником формування в молодших школярів духовних цінностей, а також ціннісної орієнтації на процес життя.

Наша робота спрямована на реалізацію наступних завдань:

- 1) розкрити теоретичні засади проблеми батьківського виховання як чинника впливу на розвиток дитини;
- 2) проаналізувати особливості формування ціннісно-сислової сфери школярів в контексті формування особистості молодшого школяра;
- 3) надати аналіз взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та особливостями формування ціннісної сфери школярів;

4) емпірично дослідити особливості батьківського виховання як чинника формування ціннісної сфери школярів;

5) підготувати методичні рекомендації щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку.

Методологія: вищезазначені завдання реалізовуватимуться на основі використання у курсовому дослідженні наступних *методів та методик*: теоретичний аналіз наукових робіт з проблеми дослідження, статистичні методи обробки даних, тестування; Опитувальник батьківського відношення (ОБВ) А. Я. Варга, В. В. Століна, методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості», Тест смисложиттєвих орієнтацій (методика СЖО) Д.А.Леонтьєва.

Наукова (теоретична) новизна дослідження полягає у вивченні особливостей впливу батьківського виховання на формування ціннісної сфери молодшого школяра; у розширенні та поглибленні уявлення про стилі батьківського виховання; конкретизації уявлення про ціннісно-сміслову сферу школяра; в розробці методичних рекомендацій щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку.

Практична значущість полягає у підготовці методичної бази для діагностики особливостей батьківського виховання та ціннісних орієнтацій молодших школярів та в розробці методичних рекомендацій щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку. Результати дослідження можуть сприяти вдосконаленню практичної діяльності шкільного психолога, психолога по сімейному консультуванню і сімейній терапії, а також в практиці викладання соціальної психології, психології сім'ї і педагогічної психології.

Теоретичною основою роботи є концепція психології сімейних відносин та сучасні теорії системної сімейної психотерапії (Т.В.Андрєєва, В.М.Дружинін, С.В.Ковальов, М.М.Обозов), а також роботи вчених щодо розкриття впливу ціннісних орієнтацій на розвиток особистості, які відображено у працях таких відомих філософів, психологів і педагогів: І. Бех, Р. Гуревич, А. Здравомислов, М. Каган, Д. Леонтьєв, А. Ручка, О. Сухомлинська, В. Сагатовський та інші, а

також певні аспекти проблеми цінностей життя розкрито сучасними дослідниками: О. Гінатуліною, О. Матюхіною, О. Михайликом, С. Труньовим.

Надійність і вірогідність досліджень забезпечувались використанням методів, що відповідали меті, завданням, гіпотезі, кількісним, якісним, кореляційним аналізом отриманих даних.

Структура роботи: курсова робота складається із: вступу, двох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРО БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

1.1. Теоретичні засади проблеми батьківського виховання як чинника впливу на розвиток дитини

Достойне та повноцінне виховання дитини – це є найважливішим та найзатребованішим зобов'язанням кожної молодої сім'ї. Батьки за результатами того, яким чином здійснюють свій виховний вплив на дітей потім несуть відповідальність перед законом. А.С. Макаренко зазначав наступне, що виховання наших дітей – це є найважливішим завданням всього життя людства, тому що, діти – це майбутнє всього світу. Діти в майбутньому будуть причетні до створення подальшої історії людства. Також, діти в подальшому стануть колись самі батьками: матерями чи батьками, і те, наскільки вони якісно будуть чинити виховний вплив на своїх дітей, залежить від того, як їх виховують зараз. Духовні цінності та моральність у дітей формуються на основі того, наскільки батьки зуміли їм показати всю свою любов, емоційне їх прийняти та сформували у них розуміння доброго та поганого в житті. Також вчений зазначав, що у сім'ї у батька та матері є одне і те саме зобов'язання – якісно та грамотно виховати дітей і не припустимо перекладати своє особисте зобов'язання з приводу здійснення виховного впливу на дітей лише одним з предствників батьківського подружжя [16].

Існує Закон України «Про охорону дитинства» і там виділено наступне, що батьки – це ті люди, на котрих покладене зобов'язання перед державою щодо правильного та своєчасного виховання дитини та забезпечення її морального, фізичного, психологічного становлення. Також батьківська сім'я повинна першочергово забезпечити для своїх нащадків такі умови, за яких вони зможуть повноцінно розвиватись, навчатись. Батьки повинні нести відповідальність щодо постійного вияву поваги та гідності до особистості дитини, незважаючи на те, скільки їй років. Майбутнє вміння пристосуватись до соціуму та вміння бути

самостійним також формують батьки. Закон визначає, що у структурі виховання першоджерелом формування та розвитку особистості є саме сімейне виховання. Нести відповідальність за якісне виховання дітей має кожен представник сімейного подружжя (мати та батько) і тут не береться до уваги той факт чи проживають вони на одній території чи одружені загалом. Дитина потребує уваги однаково і від батька, і від матері. Але через всі вищезгадані аспекти - виховання дитини та її забезпечення це зобов'язання кожного представника батьківської сім'ї (батька та матері) і в разі, якщо хтось один не бере участі в процесі виховання може наставати відповідальність перед законом [3].

Основні вимоги до батьків прописані в ст. 150 Сімейного кодексу України, там вказано, що батьки повинні: виховувати свою дитину враховуючи потребу поважати інших осіб та їх гідність, пропагувати любов до своєї родини, своєї країни, своєї мови, звичаїв та традицій, забезпечувати дитині фізичне здоров'я, моральний розвиток, емоційну підтримку, духовне благополуччя, підготовку до подальшого самостійного проживання окремо та фінансову захиженість, доки доросла дитина не житиме окремо. Також в даній статі прописано, що батьки мають надати дитині можливість для отримання повної загальної середньої освіти, створювати основу для підготовки до самостійного здобутт подальшої освіти, а також і навчити дитину цінувати свою власну індивідуальність [3, 26].

Важливо більш детально розглянути особливості прояву батьківського виховання. Д. Баумрінд виокремив чотири аспекти поведінки батьків, що здійснюють вплив на розвиток в дітей певних психологічних рис: агресивність, ввічливість, стійкість, енергійність, толерантність, чуйність, емпатійність, дбайливість та багато інших. Автор виокремив три базові види поведінки батьків [4]:

- Авторитарна. У дітей в таких сім'ях формуються досить деструктивні особливості поведінки: жорсткість, занижена самооцінка, озлобленість.
- Ліберальна. У дітей згідно такого стилю виховання формується емоціна нестійкість, невміння збалансовувати емоції,

невміння визначати пріоритети в діяльності та низькі показники самомотивації.

- Авторитетна. За даних умов виховання діти ростуть впевненими в собі, у них легше в підлітковому періоді формується особистісна зрілість, вони проявляють амбіційність, енергійність та досить високі показники успішності соціалізації.

Безсумнівно, самий найкращий варіант для повноцінного формування та розвитку дитини є саме прояв авторитетного стилю виховання у батьківській сім'ї. В контексті такого стилю передбачається наявність високого рівня довірливих стосунків між батьками та дітьми, а також можливістю батьків чути думку дітей та брати її до уваги у вирішенні різноманітних питань та проблем. Авторитетний стиль батьківського виховання передбачає також наявність помірного контролю за дітьми і вияв емоційного прийняття власної дитини. Проте, численні дослідження з тематики батьківського виховання ілюструють те, що молоді батьки все частіше ставляться до дитини з повчальної, контролюючої позиції. Відповідно батьки більшо мірою тяжіють до прояву саме ліберального чи авторитарного стилю виховання дітей, а за таких умов зменшується ймовірність розвитку повноцінно-благополучної особистості в подальшому. Такі особи в дорослому віці досить важко здійснюють свою самореалізацію як в сфері кар'єри, так і в сімейному житті [28]. Весь перелік батьківських світоглядних стереотипів мислення, набір емоційних реакцій та поведінкових патернів, вид емоційного відношення до дитини та особливості прийняття дитини зумовлюють вибір відповідної траєкторії батьківського виховання. Досить багато робіт, котрі вивчали стосунки між дітьми та батьками мали на меті здійснення класифікаційної характеристики стилів виховання. Е. Шефер виділяє низку стилів виховання в сім'ї: стримування (контроль), терпимість (самостійність, воля), неприйняття (ворожість), прийняття (тепло, любов), відповідно такі типи поведінки мають зв'язок із: авторитарним, ліберальним і демократичним стилями виховання в батьківській сім'ї. Більш глибока варіативність видів батьківського виховання подана в роботах Е. Ейдемільера. Вчений виокремлює наступні види

дисгармонійної виховної поведінки: гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція, гіперзахист, агресивні стосунки, надмірна концентрація на моральній відповідальності [30, с. 15-18].

Значної уваги до себе потребують ті роботи дослідників, в котрих відносини між батьками та дітьми мають стосунок до визначення особливостей цілої структури сім'ї. В наукових працях Е. Арутюнянц охарактеризував три види сімей: традиційні (прояв контролю, диктатури), дитино-центричні (співзалежність) і демократичні (емоційна підтримка) [7].

Отже, весь перелік батьківських світоглядних стереотипів мислення, набір емоційних реакцій та поведінкових патернів, тип емоційного прийняття дитини здійснюють вплив на вибір відповідного напрямку батьківського виховання. Відтак, переважання конкретного типу батьківського виховання є детермінантою подальшого формування та розвитку особистості дитини.

1.2. Особливості формування ціннісно-сислової сфери школярів в контексті формування особистості молодшого школяра

Ціннісні орієнтації – це вибір особистістю конкретного вектора ціннісних напрямлень, котрі підходять лише їй. Ціннісні орієнтири проявляються в контексті потреб, інтересів, поведінкових патернів особистості. Часто про ціннісно-сислову сферу особистості можна судити згідно особливостей поведінки особи як на одинці, так і в певних соціальних групах [8, с. 74]. Ціннісні орієнтації зазнають свого становлення в контексті проходження всіх етапів соціалізації особистістю, оскільки через соціалізацію особа переймає цілу сукупність суспільних цінностей. Вагомим чинником в цьому процесі є особливості того соціуму, куди входить людина. Згідно суджень вчених, першими цінностями, які з'явилися були саме релігійні людські цінності. Після них були зафіксовані соціальні цінності – ті, котрі відносяться до конкретної соціальної групи, країни, міста, сім'ї. Соціальне середовище, де живе та виховується дитина може бути маленьким (сім'я) і великим (професійна

організація, релігійне угруповання). Існує також ще одна група ціннісно-сміслових орієнтацій – антропоцентрична (до цієї групи відносяться всі ці цінності, де особистість є основною фігурою свого саморозвитку). Про дану групу цінностей було згадано ще давно, близько ХХ століття. Саме ця група цінностей ілюструє неперборне бажання людини постійно розвиватись, отримувати задоволення від центрації виключн на своєму «Я» [11].

Найбільш важливим моментом, що пов'язаний із дослідженням ціннісно-сміислової сфери особистості стало вчення дослідника Мілтона Рокіча. Дослідник здійснив поділ цінностей та переконань в людини. Раніше, ці два терміни співвідносили одне з одним досить часто. Рокіч зазначає, що цінності – це вкорінене переконання в тому, що якийсь певний тип поведінки чи мета певної поведінки є кращими, ніж будь-які інші [35]. М. Рокіч визначає три види переконань (екзистенціальні, оціночні і прогностичні), рангуючи цінності до третього (прогностичного) виду переконань. Відтак, виходячи з цього ціннісно-сміслові орієнтації доцільно розподілити на дві основні категорії: інструментальні (особливості поведінкових виявів) і термінальні (кінцева мета будь-якої діяльності). За таким розподілом можна ділити цінності на два типи: ті, що спрямовані на сам процес діяльності та ті, що спрямовані на кінцевий результат діяльності [34, с. 49].

Вся структурно-ціннісна система здійснює свій розвиток досить неодноманітно. Цінності, котрі в соціумі мають місце як такі, що притаманні більшості, мають також бути сформованими на індивіальному рівні у кожного, хто належить до цього соціуму. Цінність кожна особистість сприймає як частинку свого внутрішнього ресурсу, як вияв власного «Я». Попри те, соціум здійснює постійний вплив на формування тих чи інших цінностей [17, 164-171].

Відтак, розглянемо більш детально цінності в контексті їх особливостей розвитку та формування у молодшому шкільному віці. Віковий діапазон молодшого шкільного віку охоплює вік від 6-7 до 9-10 років. В даний період здійснюється відповідний фізичний і психофізіологічний розвиток дитини. З початком входження дитини в навчальний процес у неї повністю змінюється

соціальна ситуація для розвитку. Молодший школяр здобуває новий статус та отримує зовсім нові для себе ролі, права, обов'язки. Зазнає також змін вся система стосунків дитини з оточуючим світом: з'являються нові вимоги, нові авторитети. Однокласники для дитини молодшого шкільного віку, з кожним роком навчання у школі, починають відігравати важливішу роль. Змінюється провідна діяльність: здійснюється поступовий перехід від гри до навчання [31].

В період розвитку молодшого школяра формується також важлива якість вольової саморегуляції, а саме – здатність до довільної поведінки. Молодший школяр стає все самостійнішим у своїй діяльності. Може чітко сформулювати для себе мету діяльності та обрати відповідні методи досягнення цієї мети. Як базис поведінки молодшого школяра часто виступають моральні мотиви. Відтак, дитина старається у своїй поведінці керуватись певними законами та правилами. Якщо ж в дитини формуються лише цінності щодо реалізації власного «Я» - то вся поведінка буде виключно спрямована на задоволення власних потреб [1].

У молодшому шкільному віці відбувається становлення таких якостей та вмінь, як здатність планувати свою діяльність, перебачати можливі результати певних дій, а також вміння здійснювати самоаналіз. В цьому віці молодший школяр може відмовитись від виконання будь-якої діяльності, якщо вона не принесе потрібного результату.

Значущою частиною особистісного життя школяра в молодшому віці виступає вміння чітко зорієнтуватись у своїй діяльності [27]. Діти досить часто починають аналізувати свою поведінку з точки зору моральності, схвалення її оточуючими і, якщо вони розуміють, що вчинок не отримає схвалення або ж зазнає осуду – то здатні до обману. Саме з цього вікового періоду починає формуватись базис дитячої брехливості.

Гармонійний розвиток та формування особистості молодшого школяра детермінується рівнем успішності в школі та тим, як дитину оцінюють дорослі. Для особистості молодшого школяра вагоме значення має зовнішня оцінка значущого для нього дорослого [6, с. 5-6].

Якщо ж розглядати мотиваційний базис дитини молодшого шкільного віку – то важливо зазначити, що основний мотив, котрий проявляється в контексті гармонійного розвитку дитини данного вікового періоду – це мотив досягнення успіху. Попри те, інколи можна виокремити і мотив уникнення невдачі. Дитина починає розуміти причини тої чи іншої поведінки, аналізувати для себе її правильність. Рівень схвальності поведінки дитини від дорослого здійснює вагомий вплив на те, які цінності у неї сформуються в подальшому.

Відтак, молодший шкільний вік є тим віковим етапом, коли дитина починає усвідомлювати та аналізувати свою поведінку, розуміти те, що їй притаманна індивідуальна особливість у поведінкових виявах. Даний аспект поведінкових виявів можна помітити в процесі комунікації однолітків між собою. Коли дитина потрапляє в новий для себе колектив, вона спочатку здійснює усвідомлення наявних там правил та норм, а тоді пристосовується до них, поводить так, як інші [3].

Важливо зупинитись більш детально на критеріях визначення рівня того, наскільки дитина володіє моральною вихованістю.:

1) мисленнєвий критерій (ілюструє те, наскільки правильно дитина розуміє вихованість);

2) емоційно-ціннісний критерій, його вияви наступні:

а) бажання виявляти повагу до оточуючих осіб;

б) вміння емоційно відреагувати на навколишні події;

3) поведінковий критерій, його вияви наступні:

а) вміння оцінити поведінку свою та оточуючих;

б) вміння притримуватись моральних норм в поведінці;

в) рівень прояву самостійності в процесі вибору на основі наявності власних сформованих моральних цінностей [33].

Формування ціннісно-сислової сфери в молодших школярів є надзвичайно важливим питанням для вивчення, тому що тут має місце розвиток не лише даної сфери, але й особистості дитини в цілому. Вся моральна основа для формування та розвитку адекватних цінностей в молодших школярів

повинна передаватись соціумом: сім'єю, школою, однак на даний час рівень розвитку суспільства не досягає достатнього рівня сформованості моральних цінностей. Виходячи з цього, наявність конструктивно сформованої системи ціннісних орієнтацій в учнів можливе при відповідному рівні сформованості таких же орієнтацій в соціумі в якому перебувають учні [12].

Віковий період молодшого школяра є ресурсним в контексті формування світоглядних позицій. Дитина вчиться розуміти основи моралі, етичності поведінки, формує систему ставлень до оточуючого світу. І. Бех стверджує, що основний акцент у етапі молодшого шкільного віку робиться саме на зміну соціальної позиції дитини: дитина стає учнем, вона здобуває новий для себе статус члена соціуму [5, с. 68]. Зазнають змін також відносини з однолітками та дорослими, в житті дитини з'являється новий значущий дорослий – вчитель (класний керівник). Для правильного формування системи моральних цінностей важливо, щоб вчитель виконував перехідну функцію від вихователя до вчителя в процесі становлення особистості молодшого школяра [37].

В створенні базисної основи саме для формування відповідних індивідуально-психологічних якостей особистості важливу роль відіграє те середовище, в якому перебуває індивід. Тут мається на думці все те, що є навколо дитини: люди, середовище, країна. Виходячи з цього основною метою для даного середовища має бути створення таких умов, за яких дитина змогла б якнайкраще розвинути всі свої таланти, ресурси, досягнути самореалізації та становлення. Що стосується характеру дитини – то тут важливе значення відіграють батьки, як основні фігури в житті дитини. Саме від того наскільки правильно буде обраний певний виховний вплив та стиль спілкування з дитиною, буде залежати формування її характеру. Конфлікти в сім'ї, аморальна поведінка когось із членів родини, емоційне відкидання дитини, небажання задовільнити базові потреби дитини, концентрація батьків лише на власних потребах та власному саморозвитку зумовлює утруднення процесу повноцінного формування успішної особистості дитини загалом [25, с. 32].

В. Сухомлинський визначив найвищу потребу людини як одиниці соціуму та людства – це духовна потреба, сформована на основі потреби формування в людини духовних цінностей. Якщо розглянути цілу концепцію виховної структури В. Сухомлинського доцільно виокремити такі компоненти: формування бажання дитини в культурному розвитку, розвиток потреби до праці, розвиток потреби у вияві добра, розвиток потреби у вияві краси; розвиток бажання виявляти чуйність до інших осіб; бажання дитини творити добро та отримувати за це гідну похвалу; формування в дитини відчуття особистої відповідальності за власні вчинки [23, 39, с. 55].

Також педагог В. Сухомлинський серед всіх компонентів духовних цінностей, котрі важливо сформувати в дитини виокремлює вміння дитини цінувати те, що навколо: природу, красу, працю, інших людей, своє власне «Я». Саме для формування конструктивних ціннісних орієнтацій особистості дитини та створення необхідних умов для їх прояву педагог рекомендує батькам самим проявляти духовні цінності та наголошувати на їх важливості. Для батьків важливо бути взірцем сформованості духовних цінностей. В. Сухомлинський зазначає, що для успішного формування в дитини ціннісних орієнтацій важливим є вплив не лише батьківської сім'ї, але й шкільного середовища: педагогів, класу, інших дітей [23].

З огляду на викладене вище важливо додати, що в контексті сучасної ситуації розвитку моральних цінностей в суспільстві важливо здійснювати постійний моніторинг та контроль над процесом формування конструктивних ціннісних орієнтацій в молодших школярів. Такий вплив насамперед здійснює школа та сім'я.

Отже, саме молодший шкільний вік є досить ресурсним для створення міцного базису ціннісно-смилової сфери особистості, оскільки саме в цьому періоді дитина починає усвідомлювати свою поведінку, її причини, мотиви поведінки інших, аналізує результативність діяльності та прогнозує рівень її успішності для себе, а також вчиться довольності вольової саморегуляції.

1.3. Аналіз взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та особливостями формування ціннісної сфери школярів

Саме від того, наскільки ресурсною та доброзичливою є сімейна атмосфера в якій зростає та виховується дитина залежить весь подальший напрямок її формування та розвитку. Також такими умовами визначається і самопочуття дитини, настрій, відношення до світу та інших людей. Якщо в сім'ї панує доброзичлива атмосфера та схвальне ставлення до дітей на основі емоційного прийняття – то така дитина буде легше сприймати всі намагання батьків сформувати в неї певні риси характеру чи якості. Такі діти легко вступають в контакт з іншими однолітками чи дорослими, не відчують труднощів в комунікації з ними. Вміють належним чином себе представити та одразу реагують на вимоги вчителів, вихователів чи батьків. Якщо ж сім'я є досить неблагополучно, веде аморальний спосіб життя – то відповідно діти з таких сімей будуть зазнавати труднощів у кожній сфері свого життя. Діти з таких сімей будуть в майбутньому схильні до адикцій: алкогольна, наркотична чи тютнова залежність, гемблінг та інші. У навчанні в таких дітей також спостерігаються труднощі, низька успішність. Їм досить важко адаптуватись в соціумці, спілкуватись з іншими та проявляти себе. Якщо в сім'ї наявні постійні суперечки, батьки притримуються кардинально різних поглядів у вихованні – то дитина виростає в дусі дуальності: їй важко робити власний вибір, структурувати свою діяльність та управляти емоціями [32, с. 44-61].

Важливо зазначити, що більш за словесні практики виховання чинять впливні саме емоційні вияви батьків щодо дітей. Те з якими емоціями батько чи мати здійснює виховний вплив відображається на якості його засвоєння дитиною. Також дитина постійно спостерігає за тим в якому емоційному тоні переважно поводитися мама чи батько і несвідомо вбирає на себе таку особливість поведінки. Від того як поведуться дорослі, які емоції переважають у їх спілкуванні та які емоції вони звикли проявляти до дитини, буде напряму залежати світогляд дитини в її майбутньому житті.

Сім'я – це угруповання людей, де спільно мешкають люди, котрі є зовсім різними за своїми поведінковими виявами, віком, родом занять та іншими проявами. Правильні стосунки будуються в сімейному просторі на базисі взаємодопомоги, тепла, довіри, підтримки та гармонії [28]. У сім'ях, де немає наявних описаних вище проявів, дитина виростає із труднощами в саморозвитку та самореалізації. Процес комунікації з дорослими формує майбутню основу для розвитку особистості дитини. Дорослі показують дитині приклад поведінки, і вона, використовуючи механізм наслідування, пізніше свідомо та несвідомо повторює ці поведінкові патерни. Саме тому всім особам, котрі проживають з дитиною, а саме батькові та матері, потрібно здійснювати постійний моніторинг за своєю поведінкою, прагнучи самим бути взірцем та ідеалом конструктивних рис та якостей. Батьки повинні постійно пам'ятати, що дитина повністю наслідує їх поведінку, незважаючи на те, які виховні методи вони використовують у своїй практиці. Р. Мертон, Н. Смелзер, Г. Зіммель в своїх працях наголошували на вищезгаданих аспектах поведінки батьків та їх важливість у формуванні особистісного стресу дитини [29, с. 38].

Коли тільки маленька дитина приходить на цей світ, у батьків одразу з'являється відпоідальність та потреба в забезпеченні для неї максимально комфортних умов для життєдіяльності та розвитку [36]. Найбільш затребувані функції для сім'ї: виховання та розвиток дітей. Ресурси сім'ї полягають не лише в тому, щоб надати дитині можливість повноцінного фізіологічного розвитку, але й в тому, щоб сформувати в неї духовні цінності, які будуть їй необхідні в подальшому функціонуванні серед інших людей [39, с. 55]. Ті діти, які зростають в комфортних емоційних умовах менш схильні до проявів неврозів, проблем зі здоров'ям, труднощів в навчальному процесі, а ті, діти, котрі зростають в напруженій атмосфері володіють недостатньо високою самооцінкою та проблемами з соціалізацією [35]. Наскільки успішно буде проходити виховний процес залежить від правильності організації всієї сімейної структури: дотримання режиму дня, виокремлення часу для відпочинку, побуту, дозвілля, матеріального забезпечення сім'ї, якості комунікації всіх членів сім'ї між собою,

дотримання звичаїв та традицій, а також інших аспектів життя сім'ї. Весь цей набір аспектів існування сім'ї знаходить свій прояв у кожному з стилів сімейного виховання по-різному. Розглянемо основні види виховання в сімейній структурі.

1. Гіперопіка (прояв надмірного виховного впливу) – в даному випадку має місце надмірний прояв опіки над дитиною, постійне обтяжливе бажання батьків надати свою допомогу дитині. При чому дана допомога лише сковує дитину та не дає їй можливість проявити самостійність в чомусь. Через таку поведінку батьків діти виростають не самостійними та такими, котрі потребують батьківської поради чи вказівки. Їм важко прийняти рішення, вони постійно вагаються у здійсненні вибору. Коли дитина стає дорослою – то така надмірна опіка батьків починає її навантажувати. Тому дитина старається свідомо обмежити спілкування з батьком чи матір'ю з метою зменшити прояв надмірної уваги до себе. Якщо батьки вчасно не перестануть проявляти даний стиль виховання, як результат, в дитини може розвинути невроз та можуть початись психосоматичні розлади [38, с. 14-15].

2. Авторитарний стиль описується надмірною вимогливістю з боку батьків по відношенню до дитини. При чому такі батьки не схильні до вияву турботи, уваги та чуйності до дитини. Для дитини існують обмеження та чіткі директивні правила. Інколи даний вид виховання має характер деспотичного. В разі того, якщо дитина припустилась помилки – то на неї чекатиме покарання. До похвали авторитарні батьки вдаються вкрай рідко. Діти, котрі виростили в умовах такої директивності, часто виростають боязкими, озлобленими, із безліччю страхів, комплексів та фобій. Дитина в такому стилі виховання не сприймається як така, що потребує уваги чи визнання. Всі рішення приймаються батьками одноосібно, про думку дитини ніхто не запитує. Такі батьки досить часто ізольовують свою дитину від інших однолітків через необхідність дотримання чітких правил та норм поведінки. Зазвичай ці правила є занадто жорсткими та не мають під собою раціонального підґрунтя, а для того, щоб дитині постійно дотримуватись їх, потрібно докласти чимало зусиль. Дитина не має виявляти свого бачення будь-якої ситуації, а лише слідувати правилам. Це стає самоціллю, але при цьому

страждає духовна сфера. Авторитарний стиль виховання може призвести до відхилення у бік деспотизму у поведінці батьків, які вимагають від дитини першості у всьому: навчання, хоббі [41]. З часом вже в дорослої особи, котра зростала за таких умов наявний досить високий рівень агресивності та озлобленості щодо навколишнього світу.

3. Ліберальний стиль виховання має свої особливості прояву: досить низькі покаяники щодо вимогливості та контролю за поведінкою дітей й дотриманням певних норм цієї поведінки, низький рівень прояву уваги до дитини загалом. Зазвичай, діти з таких сімей ростуть та виховуються самі по собі. Так відбувається через те, що батько чи матір не створюють чітких правил поведінки, обмежень, покарань. Дитині важко зростати за таких умов, вона інколи не може самостійно зрозуміти як їй діяти. Відповідно в подальшому житті діти проявляють емоційну нестійкість, розбалансованість поведінки, імпульсивність, агресивність, жорсткість, тривожність. Їм важко знайти вірних друзів та комунікувати з іншими. Виховні впливи щодо перевиховання мають низький рівень ефективності, якщо говорити про дітей, котрі зазнавали ліберального виховання [2, с. 7-19].

4. Демократичний стиль виховання. На протипагу вищезгаданим виховним типам, даний тип можна описати як найбільш чутливіший до думки дітей. В цьому контексті виховання особистість дитини здатна розвиватись досить гармонійно. Батьківські особи здатні завжди вчасно виявити любов, увагу та підтримку до дитини. В такому виді виховання батьки вміють поєднувати розумну дисципліну із виявом любові до дитини та її повним прийняттям. Важливо, що за таких умов можна виховати самостійну та впевнену в собі дитину. Перевагою такого виховання є те, що батьки та діти легко йдуть на комунікацію та вміють домовлятися в разі виникнення спірних питань. Якщо в авторитарному стилі дитину нечують, то в демократичному навпаки, дитина може вільно висловити свою думку і батьки її почують. Якщо порівнювати даний стиль з ліберальним стилем, то на протипагу другому тут батьки не

залишають все на самотік, а вміють тактовно та толерантно здійснювати моніторинг поведінки дитини та робити їй зауваження, коли це потрібно [24].

5. Непослідовний (комплексний) стиль виховання можна описати як такий, що включає в себе послідовно всі вищеперелічені стилі виховання в батьківській сім'ї. За таких умов дитині буває важко вибудувати траєкторію своєї поведінки, зрозуміти каузальні зв'язки явищ довкола. Часто такий стиль обирають батьки, котрі не вміють грамотно визначити пріоритетні напрямки у вихованні дітей [9, с. 21].

Якщо взяти до уваги всі можливі соціальні угруповання, то саме сім'я має свої індивідуальні особливості, охарактеризуємо їх більш детально в наступних тезах.

1. Сім'я забезпечує для дитини умови повної життєдіяльності, забезпечуючи її всім необхідним. А. Карлсон відзначав, що сім'я — це соціум в його зменшеному вигляді, від якого в подальшому залежатиме взаємозв'язок дитини з більшими соціальними структурами [10].

2. Вхідження дитини в сімейний мікроклімат від моменту появи на світ, створення базису для сприйняття категорій добра та зла, а також формування сприйнятливості до виховних впливів загалом. Сімейний мікроклімат, куди потрапляє дитина формує в неї світоглядні переконання, із якими вона функціонує та комунікує з іншими в подальшому житті. Також важливим є те, що батько та мати формують в дитини основу розуміння моралі, цінностей життя та поваги до людської істоти.

3. Безперервний процес соціальної взаємодії осіб різного віку, статі, різних міркувань, релігійних переконань. Таких людей, котрі володіють різним досвідом, різними професіями та індивідуально-психологічними особливостями. Саме від вміння правильно налагодити взаємодіяти таких різних осіб буде залежати успішність соціалізації дитини та формування в неї ціннісних орієнтацій [13, 42].

4. Домінування емоційності у стосунка всіх членів сімейного інституту. Особливості таких емоційних зв'язків здійснюють вплив на рівень формування самооцінки в дитини.

Важливу роль можна надати сім'ї з огляду на те, що саме в ній відбувається першопочаткова соціалізація дитини [41]. Доцільно виділити низку стадій соціалізації, котрі проходить дитина: перша стадія, триває від нуля до одного року, розвиток відбувається у напрямках «довіра — недовіра». Міра того, наскільки дитина буде довіряти зовнішньому світу залежить від якості надання її матір'ю свого тепла, любові та турботи; друга стадія припадає на віковий період від одного до трьох років і розвиток дитини відбувається за напрямками «автономія — сором і сумнів». Саме на цій стадії свого розвитку дитина вчиться довірливості тілесної поведінки. Якість засвоєння такої довірливості прямопропорційно залежить від того, наскільки батьки готові надавати дитині межі прояву самостійності. Сором дитина може переживати навіть тоді, коли їй не вдалось якісно опанувати навички довірливої поведінки. Виходячи з цього в дитини створюється базис для формування заниженої самооцінки та невпевненості в своїх силах; третя стадія триває від трьох до шести років і дитина саме тут розвивається за напрямками «ініціативність — провина». Дитина на цьому етапі свого росту та розвитку здобуває навички діяти ініціативно, самомотивувати свою діяльність, усвідомлювати кінцеву мету будь-якої діяльності [15, 19]. Наскільки дитина зможе в майбутньому виявляти амбіційність, кмітливості та вільно висловлювати свою думку залежатиме від того, наскільки батьки добре вміють почути її думку в дитинстві, поважають її особистість, ініціюють вияв нею допитливості, креативності, творчості, фантазії. Постійне почуття провини може розвинути в тих дітей, яких в дитинстві карали за будь-який прояв нестандартного мислення чи прояв активності.

Розглянемо механізми впливу батьків, завдяки яким вони можуть впливати на формування ціннісно-сміслової сфери в школярів. Можна виокремити декілька механізмів виховання, які батько та мати можуть використовувати в

процесі виховання дітей та здійснювати тим самим вплив на формування ціннісних орієнтацій в них. [22]. Перш за все, це мехізми ідентифікації та наслідування. Саме за їх допомогою дитина присвоює собі норми поведінки, правила моралі та певні цінності. Також доцільно виокремити механізм підкріплення. Батьки можуть його застосовувати в процесі заохочення та стимулювання поведінки дітей.

З огляду на важливість використання в процесі виховання різноманітних механізмів виховного впливу, доцільно більш глибоко розглянути саме механізм заохочення. Методи заохочення можуть бути різноманітними: від словесної похвали, жесту до матеріального заохочення, винагороди. Саме похвала конструктивно впливає на адекватне формування самооцінки дитини. Проте, якщо немає емоційного прийняття дитини з боку батьків – то така похвала сприймається дитиною досить нейтрально. Діти кожному похвалу батьків оцінюють з відповідністю до реальних обставин та гостро відчувають те, коли похвала є незаслуженою чи недоречною для них. Якщо батьки хвалять дитину за все, що вона б не зробила – то з часом діти взагалі перестають реагувати на такий вид заохочення та починають ставитись до цього байдуже. Якщо ж говорити про покарання – то воно теж має виховний ефект, якщо ситуація є відповідною до цільового застосування покарання. Занадто жорстке покарання здатне викликати в дитини образи та підвищити рівень її агресивності. Якщо батьки вдаються до використання покарання в практиці виховання – то потрібно постійно пояснювати дитині по якій причині вона отримала те чи інше покарання. Численні дослідження ілюструють те, що дитина стає більш слухняною, якщо їй кілька разів спокійно пояснити щось, ніж одноразово застосовувати жорстке покарання [21, с. 162-164].

Досить важливо вказати на те, що різні методи та стилі виховання можуть приносити успіх лише за умови правильного застосування батьками свого авторитету. На сьогоднішній день виділяють такі різновиди батьківського авторитету: офіційний, на який впливають особливості соціальної ролі батьків та практичний, котрий залежить від індивідуально-психологічних особливостей

батьків (батько чи мати в даному випадку керуються знаннями, досвідом, вміннями та навичками). А. Макаренко зробив умовивід про те, що інколи батько чи мати не достатньо добре розуміють особливості впливу свого авторитету на дітей і через це така їх поведінкова особливість досить часто сприяє утворенню неправдивого авторитету. Розглянемо типи цього феномена [41].

* Авторитет пригноблення. Діти в такій соціальній ситуації розвитку зростають в атмосфері постійного деспоту, жорсткості та нівелювання власних потреб, прав чи намірів.

* Авторитет хвалькуватості. Батьки, котрі володіють таким оманливим авторитетом схильні до вияву надмірної хвалькуватості та мають завищену самооцінку. Діти таких батьків виростають та несвідомо вбирають таку ж саму стратегію поведінки і спілкування з іншими.

* Авторитет підкупу. Досить часто можна спостерігати, що батьки пропонують дітям подарунки, винагороди лише за прохання бути їм зручними в певних ситуаціях. В таких батьків виростають діти, котрі є схильними у всьому шукати лише вигідне для себе.

Успішність самореалізації дитини не зумовлюється лише характером взаємодії між батьками та дитиною. На дитину впливають і основні фігури її виховання – батьки (їх манери поведінки, одяг, особливості спілкування, взаєностосунки, патерни поведінки, емоційні реакції). Все це запускає механізм рольової ідентифікації (дівчатка мають прагнення наслідувати маму в своїй поведінці, хлопчики – батька. Важливо згадати про механізм психологічної протидії, відповідно, коли дитина прагне робити все навпаки.

Вчені Ф. Кован і К. Кован [18, с. 83-90] з'ясували, що мисленнєвий розвиток дитини найбільш точно корелює з особливостями її навчання в контексті комунікації «батько — дитина», а поведінкові патерни найбільш точно залежать від поведінкових патернів самих батьків, які вони виявляють під час комунікації та взаємодії один з одним. Архіважливо при цьому є вияв батьками двох типів реакцій по відношенню до дітей: прийняття (чуйність, любов) — неприйняття (опозиція, агресивність, неспокій), котрі першочергово здійснюють

вплив на атмосферу в сім'ї і детермінують вибір певного стилю виховання батьками [42]. Доцільно більш детально окреслити дані поведінкові реакції батьків.

Щодо поведінкової реакції «прийняття — неприйняття» тут важливе вміння застосовувати вияв розуміння до емоцій дитини, поважати вияв нею негативних почуттів (істерики, плачу, крику) та не сприяти формуванню замкнутості в собі. Для дитини важливо, щоб батьки розуміли її поведінку та її потреби. Якщо негативні емоції дитини батьки постійно відкидають, це сприймається дитиною, як нівелювання її особистості. Дитина, яка не отримала достатньо прийняття та схвалення зі сторони в майбутньому буде здійснювати постійні пошуки того, чого вона недоотримала в дитинстві. Відповідно за таких умов унеможлиблюється формування стійкої ціннісно-сислової сфери та самореалізації вже в дорослому віці. Якщо батьки не проявляють поваги до особистості дитини, жорстоко поводяться з нею – то в дитини буде формуватись постійне відчуття тривожності та агресивності щодо навколишнього світу. Такі діти часто вдома та в школі поводяться агресивно по відношенню до своїх ровесників, прагнучи звернути на себе увагу будь-яким чином. В структурі цінностей такої дитини вкорінюється егоцентризм та бажання самоствердитись. [24].

Щодо поведінкової реакції «тривожність — стримування» батьки можуть обирати два різностронні напрямки поведінки: висловлювати похвалу дитині та запевняти її в тому, що вона є цінною для них, та тривожитись стосовно будь-яких питань, пов'язаних з дитиною або ж здійснювати вплив на дитину через батьківську владу, покарення, постійні докори та всеосяжний контроль.

Вчений Д. Баумрінд виокремила три типи поведінкових виявів в дітей на основі аналізу поведінки їх батька чи матері, а саме: [31]: модель I — діти, котрі мають наявним високий рівень незалежності (емоціо-вольова сфера є сформованою на достатньому рівні); модель II — діти, котрі виявляють недостатній рівень впевненості в собі (усамітнені, інтравертовані); модель III — діти, котрі мають низькі показники щодо мотивації та впевненості в своїх силах.

Таким чином, від того, наскільки ресурсною та доброзичливою є сімейна атмосфера в якій зростає та виховується дитина залежить весь подальший напрямок її формування та розвитку. Цими умовами детермінується та визначається самопочуття дитини, настрій, відношення до світу та інших людей, особливості формування базису для ціннісно-смилової сфери та ресурсу до самореалізації.

Висновок до РОЗДІЛУ І.

Отже, весь перелік батьківських світоглядних стереотипів мислення, набір емоційних реакцій та поведінкових патернів, тип емоційного прийняття дитини здійснюють вплив на вибір відповідного напрямку батьківського виховання. Відтак, переважання конкретного типу батьківського виховання є детермінантою подальшого формування та розвитку особистості дитини.

В контексті сучасної ситуації розвитку моральних цінностей в суспільстві важливо здійснювати постійний моніторинг та контроль над процесом формування конструктивних ціннісних орієнтацій в молодших школярів. Такий вплив насамперед здійснює школа та сім'я. Саме цей вік є досить ресурсним для створення міцного базису ціннісно-смилової сфери особистості, оскільки саме в цьому періоді дитина починає усвідомлювати свою поведінку, її причини, мотиви поведінки інших, аналізує результативність діяльності та прогнозує рівень її успішності для себе, а також вчиться довольності вольової саморегуляції.

Саме від того, наскільки ресурсною та доброзичливою є сімейна атмосфера в якій зростає та виховується дитина залежить весь подальший напрямок її формування та розвитку. Цими умовами детермінується та визначається самопочуття дитини, настрої, відношення до світу та інших людей, особливості формування базису для ціннісно-смилової сфери.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ШКОЛЯРІВ

2.1. Методологічна база дослідження

Для послідовності у проведенні дослідження сформульовані наступні завдання:

1. Сформувати вибірку та базу для проведення емпіричного дослідження.
2. Виокремити методики, котрі будуть використані у дослідженні та здійснити їх опис.
3. Здійснити опрацювання отриманих даних дослідження.
4. Провести якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження.

Для вивчення особливостей впливу батьківського виховання на формування ціннісної сфери молодшого школяра сформована відповідна вибірка дослідження. В дослідженні взяло участь 25 учнів молодшої школи та 25 батьків. Відтак, вибірка налічувала загалом 50 досліджуваних. Віковий діапазон досліджуваних учнів молодшої школи від 9 до 11 років. Всі досліджувані є учнями СЗШ № 90 міста Львова. З метою перевірки гіпотези дослідження та згідно теми даної наукової роботи, попередньо проводилась бесіда з класними керівниками для узгодження проведення тестування батьків учнів на батьківських зборах.

У дослідженні були використані наступні методики: Опитувальник батьківського відношення (ОБВ) А.Я. Варга, В.В. Століна, методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості», Тест смисложиттєвих орієнтацій (методика СЖО) Д.А.Леонтьєва. Враховуючи вікові особливості досліджуваних, тестування проводилось поетапно та із застосуванням детальної інструкції щодо виконання тестів. Важливим моментом була також незначна модифікація тексту опитувальників з метою адаптації питань згідно віку досліджуваних, а також

надання додаткових пояснень щодо кожного з питань опитувальників. Розглянемо більш детально кожен із використовуваних методик.

Опитувальник батьківського відношення (ОБВ) А.Я. Варга, В.В. Століна. Батьківське ставлення сприймається як структура різноманітних почуттів і поведінкових виявів щодо дітей. Із психологічної точки зору батьківське відношення – це педагогічна соціальна установка стосовно дітей, що включає в себе раціональний, емоційний і поведінковий компоненти. Опитувальник налічує близько 61 питання і містить п'ять основних шкал, що виявляють різні аспекти батьківського відношення [43]:

1. **Прийняття – неприйняття дитини.** Ця шкала виражає собою загальне емоційно позитивне (прийняття) або емоційне негативне (неприйняття) дитини.
2. **Кооперація.** Ця шкала виражає прагнення дорослих до співробітництва з дитиною, прояв з їхнього боку щирої зацікавленості й участь у її справах.
3. **Симбіоз.** Питання цієї шкали орієнтовані на те, щоб з'ясувати, чи прагне дорослий до єднання з дитиною або, навпаки, намагається зберегти між дитиною й собою психологічну дистанцію. Це – своєрідна контактність дитини й дорослої людини.
4. **Контроль.** Дана шкала характеризує те, як дорослі контролюють поведінку дитини, наскільки вони демократичні або авторитарні у відносинах з нею.
5. **Відношення до невдач дитини.** Ця, остання шкала показує, як дорослі ставляться до здатностей дитини, до її недолікам, успіхам і невдачам [30, с.110].

Відповідаючи на питання (див. Додаток А), випробуваний повинен виразити свою згоду або незгоду з ними за допомогою оцінок «так» або «ні». Обробка й оцінка результатів. Для кожного з різновидів батьківських відношень, що з'ясовуються за допомогою даного опитувальника, нижче зазначаються номери суджень, що пов'язані з даним різновидом виховання.

- Прийняття – неприйняття дитини: 3, 4, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 24, 26, 27, 29, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 60.
- Кооперація: 6, 9, 21, 25, 31, 34, 35, 36.
- Симбіоз: 1, 5, 7, 28, 32, 41, 58.
- Контроль: 2, 19, 30, 48, 50, 57, 59.
- Відношення до невдач («маленький невдаха»): 9, 11, 13, 17, 22, 28, 54, 61.

За кожен відповідь типу «так» випробуваний одержує 1 бал, а за кожен відповідь типу «ні» – 0 балів. Високі бали свідчать про значну розвиненість зазначених вище видів батьківських відношень, а низькі бали – про те, що вони слабо розвинені [30, с.112]. Високі бали по шкалі «прийняття – неприйняття» – від 24 до 33 – говорять про те, що в даного випробуваного є виражене позитивне відношення до дитини. Дорослий у цьому випадку ухвалює дитину такою, яка вона є, поважає й визнає її індивідуальність, схвалює інтереси, підтримує плани, проводить із нею досить багато часу й не жалкує про це. Низькі бали по цій шкалі – від 0 до 8 – говорять про те, що дорослий відчуває стосовно дитини в основному тільки негативні почуття: роздратування, злість, агресію, навіть іноді ненависть. Такий дорослий вважає дитину невдахою, не вірить у її майбутнє, низько оцінює її здатності й нерідко своїм відношенням нівелює почуття дитини. Зрозуміло, що такий дорослий не може бути гарним педагогом. Високі бали по шкалі «кооперація» – 7-8 балів – є ознакою того, що дорослий виявляє щиру зацікавленість до того, що цікавить дитину, високо оцінює здатності дитини, заохочує самостійність і ініціативу дитини, намагається бути з нею на одному рівні. Низькі бали цій шкалі – 1-2 бала – говорять про те, що дорослий стосовно дитини поводить протилежним чином і не може претендувати на роль гарного педагога. Високі бали по шкалі «симбіоз» – 6-7 балів – достатні для того, щоб зробити висновок про те, що дана доросла людина не встановлює психологічну дистанцію між собою й дитиною, намагається завжди бути ближче до неї, задовольняти її основні розумні потреби, відгородити від неприємностей. Низькі бали по цій шкалі – 1-2 бала – є ознакою того, що дорослий, навпаки, встановлює

значну психологічну дистанцію між собою й дитиною, мало опікується про неї. Навряд такий дорослий може бути гарним учителем і вихователем для дитини. Високі бали по шкалі «контроль» – 6-7 балів – говорять про те, що доросла людина поводиться занадто авторитарно стосовно дитини, вимагаючи від неї беззастережної слухняності й задаючи їй строгі дисциплінарні рамки. Низькі бали по цій шкалі – 1-2 бала – навпроти, свідчать про те, що контроль над діями дитини з боку дорослої людини практично відсутній. Це може бути не дуже добре для навчання й виховання дітей. Найкращим варіантом оцінки педагогічних здатностей дорослої людини по цій шкалі є середні оцінки, від 3 до 5 балів. Високі бали по шкалі «відношення до невдач дитини» – 7-8 балів – є ознакою того, що доросла людина вважає дитину маленьким невдахою й ставиться до нього як до нетямущої істоти. Інтереси, захоплення, думки й почуття дитини видадуться дорослій людині несерйозними, і вона ігнорує їх. Навряд чи такий дорослий може стати гарним учителем і вихователем для дитини. Низькі бали по цій шкалі – 1-2 бала, навпаки, свідчать про те, що невдачі дитини дорослий вважає випадковими й вірить у неї. Такий дорослий, швидше за все, стане непоганим вчителем і вихователем.

Методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості».

Методика сприяє виявленню особистих, професійних та соціально психологічних орієнтацій та переваг, а також може бути корисною як при виборі характеру роботи, так і при оцінці загальних психологічних характеристик особистості школяра. Загалом цінності поділяються на дві великі групи: фізіологічні та духовні цінності. В тесті запропоновано 16 тверджень. Оцінити необхідно значимість кожного із них у балах за схемою: 10 (не важливо), 20, 30, 40... 100 (дуже важливо) [44].

Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. О. Леонтьєва дозволяє знайти «джерело» сенсу життя індивіда, який може бути або у майбутньому (ціль), або у теперішньому (процес), або у минулому (результат), або навіть у всіх трьох часових вимірах. Даний тест є адаптованою версією тесту PIL (Purpose-in-Life Test) («Мета у житті») Дж. Крамбо и Л. Махоліка, який був

розроблений на основі теорії прагнення до смислу та логотерапії В. Франкла [180; 219]. Тест СЖО включає шість субшкал: загальний показник осмислення життя, цілі у житті, процес життя, результат життя, локус контролю – «Я» та локус контролю – «Я-життя». В ньому є 20 пар протилежних суджень, що відтворюють уявлення про чинники осмислення життя особистістю. При цьому життя вважається осмисленим, коли цілі та задоволення від їхнього досягнення, а також упевненість у власних силах продукують можливість вибрати нові цілі та їх досягати. Для підрахунку балів слід перевести помічені досліджуваним позиції на симетричній шкалі (3 2 1 0 1 2 3) в оцінці по висхідній або низхідній шкалі. Висхідну шкалу 1 234567 переводять наступні пункти 1,3,4, 8, 9, 11, 12, 16, 17. Спадну шкалу 7 6 5 4 3 2 1 - наступні пункти 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 19, 20. Ключ до тесту [44]:

1. Субшкала 1 (цілі життя) - 3, 4, 10, 16, 17, 18.
2. Субшкала 2 (процес) - 1, 2, 4, 5, 7, 9.
3. Субшкала 3 (результат) - 8, 9, 10, 12, 20.
4. Субшкала 4 (локус контролю - «Я») - 1, 15, 16, 19.
5. Субшкала 5 (локус контролю-життя) - 7, 10, 11, 14, 18, 19.

Інтерпретація субшкал: 1.Цілі в житті. Бали отримані згідно даної шкали описують наявність або відсутність в життєдіяльності досліджуваного цілей у майбутньому, котрі збагачують життя усвідомлюваністю та метою, а також основну мету життя. Низькі бали за цією шкалою навіть при загальному високому рівні ОЖ будуть притаманні особі, котра не живе «тут і тепер». Разом з тим високі бали за цією шкалою можуть описувати не лише цілеспрямовану особистість, а й осіб, плани яких не мають реальної опори в сьогоденні і не посилюються проявом відповідальності за своє життя.. Ці два випадки нескладно розрізнити, враховуючи показники по інших шкалах СЖО. 2.Процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя. Сутність даної шкали має спільне з відомою теорією про те, що справжній сенс життя є в тому, щоб просто жити на даний момент. Даний показник ілюструє те, наскільки людина може сприймати своє власне існування як цікаве, емоційне та потрібне та показує те чи вміє вона

цінувати життя загалом. Отримані високі бали по цій шкалі і низькі щодо інших будуть описувати гедоніста, що живе лише сьогоднішнім днем. Низькі бали по цій шкалі – це симптом того, що даний відрізок часу людина не є задоволеню своїм життя, можливо вона черпає ресурс з минулого або з майбутніх планів та задумів. 3.Результативність життя, або задоволеність самореалізацією. Отримані показники відповідно до шкали ілюструють самооцінку людиною пройденої частини життя, відношення до того аспекту, наскільки успішно вона прожила цей проміжок часу. Високі бали за цією шкалою і низькі по іншим будуть описують особистість, котра існує, але не живе повноцінно, в котрої всі успіхи залишились в минулому житті, яке вже пройшло. Низькі бали – відсутність позитивного схвалення щодо відрізка життя, яке вже прожите. 4.Локус контролю-«Я» («Я» - хазяїн свого життя). Високі бали описують ставлення до себе, як до важливої персони, котра має достатньо волі та сили, щоб створити для себе таке життя, котре би відповідало повністю бажаній картинці. Низькі бали – наявність недовіри до себе, як до людини, котра сама керує своїм життям. 5.Локус контролю-життя, або керованість життя. Якщо наявні високі бали – то в людини може бути приступним бажання постійно здійснювати контроль над своїм життям та здатність вільно приймати рішення та нести за них самостійну відповідальність. Низькі бали – описують особистість, котра вважає, що вона сама не управляє своїм життям.

Отже, для досягнення основної мети дослідження обраний відповідний методологічний інструментарій, а також сформовано відповідну вибірку для проведення дослідження.

2.2. Аналіз отриманих результатів дослідження особливостей

батьківського виховання як чинника формування ціннісної сфери школярів

Для того, щоб підтвердити чи спростувати гіпотезу дослідження (прояв загального емоційно позитивного прийняття дитини в контексті батьківського виховання є чинником формування в молодших школярів духовних цінностей, а також ціннісної орієнтації на процес життя), за допомогою визначення

середнього значення отримуємо загальні показники щодо рівня розвитку в досліджуваних відповідних психологічних характеристик (батьки: аспектів батьківських відношень; молодші школярі: ціннісних орієнтацій).

Доцільно проілюструвати результати отримані на основі опрацювання відповідей за методикою «Опитувальник батьківського відношення (ОБВ)» А. Я. Варга, В. В. Століна (див. табл. 2.2.1.).

Таблиця 2.2.1.

Показники рівня прояву батьківського відношення

<i>Методика</i>	<i>Шкала</i>	<i>Середній бал</i>
Опитувальник батьківського відношення (ОБВ) А.Я. Варга, В.В. Століна	Прийняття	25 балів
	Кооперація	5 балів
	Симбіоз	4 бали
	Контроль	7 балів
	Відношення до невдач дитини	2 бали

Важливо відзначити, що отримані середні значення співвідносяться із балами ключа методики за кожною із шкал окремо. Відповідно до отриманих результатів можна зазначити, що у батьків, які брали участь в тестуванні переважає прийняття та контроль у процесі батьківського виховання. Низький бал отримано за шкалою кооперації. Це свідчить про те, що батьки схильні не завжди виявляти щире зацікавлення до інтересів дитини, не завжди намагаються бути з дитиною на одному рівні та зрозуміти її.

Що стосується дослідження ціннісно-сміслової сфери школярів, отримані середні показники за двома методиками: Методикою «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості» та Тестом СЖО. Розглянемо результати щодо вивчення провідних соціальних цінностей (див рис. 2.2.1.).

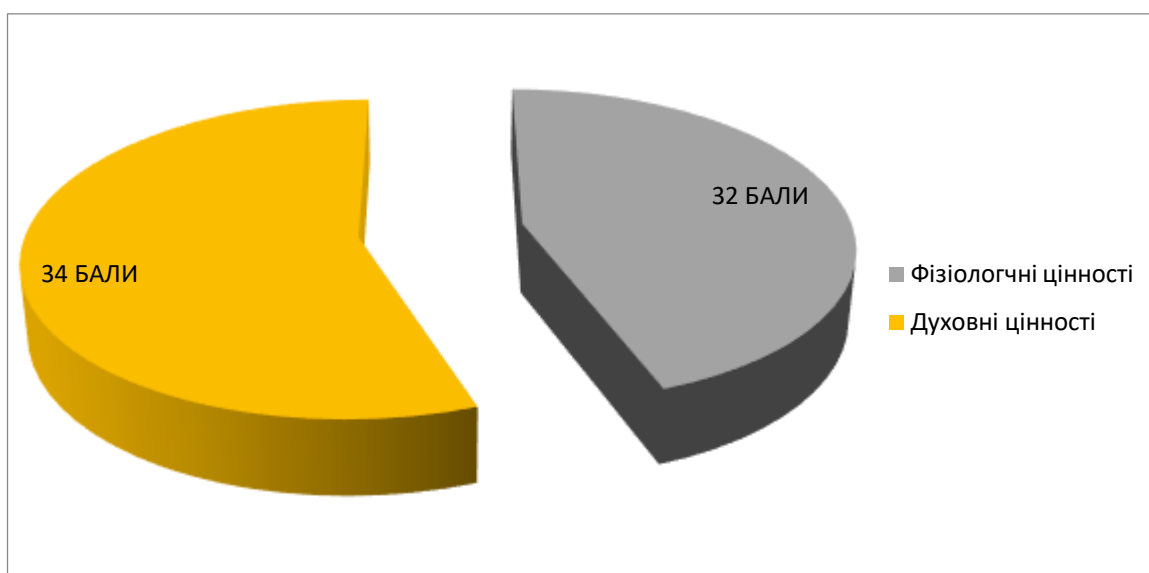

Рис. 2.2.1. Показники середнього значення розвитку соціальних цінностей у школярів

За даною діаграмою спостерігається незначне домінування вищого рівня сформованості духовних цінностей у досліджуваних школярів. Духовні цінності мають більш стійку структуру та формуються більш тривалий період часу, порівняно із фізіологічними цінностями.

За методикою «СЖО» отримані наступні показники (див. табл. 2.2.2.).

Таблиця 2.2.2.

Показники середнього значення рівня розвитку смисло-життєвих орієнтацій у школярів

<i>Методика</i>	<i>Шкали</i>	<i>Середній бал</i>
Тест смисложиттєвих орієнтацій (методика СЖО) Д.А. Леонтьєва	Цілі життя	2 бали
	Процес	5 балів
	Результат	5 балів
	Локус контролю – Я	3 бали
	Локус контролю – Життя	2 бали

За отриманими показниками можна відзначити наявність домінування в учнів ціннісних орієнтацій на процес та на результат. Ці дві системи цінностей мають суттєві розбіжності. Учні із провідною ціннісною орієнтацією на процес життя, більше уваги приділяють своїм переживанням, емоціям, а учні, у котрих домінуючими є ціннісні орієнтації на результат більш зосереджені на кінцевій меті будь-якої діяльності.

Оскільки важливим є питання впливу батьківського виховання на формування ціннісно-сміслової сфери в школярів, важливим є співставлення отриманих результатів тестування батьків та їх дітей. Для зручності використане умовне позначення батьків та учнів за допомогою нумерації, кожна сім'я має свій відповідний номер. Також, виходячи з того, що у дослідженні взяло участь 25 сімей (один з батьків: мати чи батько (25 осіб) – дитина (25 осіб)), результати подані у таблиці для зручності ілюстрації. Розглянемо дане співвідношення (див. табл. 2.2.3.)

Таблиця 2.2.3.

Співвідношення отриманих показників щодо домінуючих поведінкових проявів батьківського відношення та переважаючих цінностей у досліджуваних учнів у кожній із сімей

<i>Порядковий номер сім'ї</i>	<i>Домінуючий тип батьківського відношення у досліджуваних батьків</i>	<i>Домінуючий тип соціальних цінностей у досліджуваних учнів</i>	<i>Домінуючий тип смисло-життєвих орієнтацій у досліджуваних учнів</i>
Сім'я 1	Прийняття – 24 бали	Духовні цінності – 37 балів	На процес – 4 бали
Сім'я 2	Прийняття - 32 бали	Духовні цінності – 28 балів	Локус контролю – Я – 4 бали

Сім'я 3	Контроль – 7 балів	Фізіологічні цінності – 35 балів	На результат - 5 балів
Сім'я 4	Прийняття - 26 бали	Духовні цінності – 37 балів	На процес – 5 балів
Сім'я 5	Симбіоз – 6 балів	Фізіологічні цінності – 28 балів	Цілі життя – 3 бали
Сім'я 6	Контроль – 6 балів	Фізіологічні цінності – 37 балів	На результат – 3 бали
Сім'я 7	Контроль – 7 балів	Фізіологічні цінності – 29 балів	На результат – 5 балів
Сім'я 8	Прийняття - 30 бали	Духовні цінності – 35 балів	На процес – 3 бали
Сім'я 9	Прийняття - 33 бали	Духовні цінності – 38 балів	На процес - 5 балів
Сім'я 10	Прийняття - 26 бали	Духовні цінності – 29 балів	На процес – 5 балів
Сім'я 11	Контроль – 6 балів	Фізіологічні цінності – 31 бал	Локус контролю – Я – 4 бали
Сім'я 12	Прийняття - 24 бали	Духовні цінності – 29 балів	На процес - 5 балів
Сім'я 13	Прийняття - 29 бали	Духовні цінності – 38 балів	На процес - 3 бали
Сім'я 14	Відношення до невдач дитини – 7 балів	Фізіологічні цінності – 32 бали	Локус контролю – Я – 4 бали

Сім'я 15	Контроль – 6 балів	Фізіологічні цінності – 37 балів	На результат – 5 балів
Сім'я 16	Відношення до невдач дитини – 6 балів	Фізіологічні цінності – 32 бали	На результат – 5 балів
Сім'я 17	Симбіоз – 7 балів	Духовні цінності – 28 балів	Локус контролю-життя - 4 бали
Сім'я 18	Кооперація – 6 балів	Фізіологічні цінності – 32 бали	Локус контролю-життя – 5 балів
Сім'я 19	Прийняття - 33 бали	Духовні цінності – 34 бали	На процес - 4 бали
Сім'я 20	Прийняття - 33 бали	Духовні цінності – 28 балів	На процес – 5 балів
Сім'я 21	Кооперація – 7 балів	Фізіологічні цінності – 35 балів	На процес – 5 балів
Сім'я 22	Прийняття - 24 бали	Духовні цінності – 24 бали	На процес – 4 бали
Сім'я 23	Прийняття - 24 бали	Духовні цінності – 22 бали	На процес – 4 бали
Сім'я 24	Контроль – 6 балів	Фізіологічні цінності – 32 бали	На результат – 5 балів
Сім'я 25	Кооперація – 7 балів	Фізіологічні цінності – 27 балів	Цілі життя – 5 балів

Виходячи із отриманих даних, що наведені у таблиці 2.2.3., можна зробити висновок про те, що у сім'ях, де у батьків домінує батьківський тип відношення

– прийняття, у дитини з даної сім'ї домінуючими цінностями є саме духовні, а також спостерігається орієнтація на процес і на локус контролю – Я. Можна припустити, що у батьків, котрі вміють емоційно прийняти власну дитину з усіма її недоліками та перевагами, діти схильні до усвідомлення глибинних духовних, патріотичних цінностей, а також вміють жити «тут і тепер», орієнтуючись не на результат, а на сам процес життя. Такі діти, зазвичай, вміють розуміти власні емоції, сприймають всі позитивні сторони життя та вміють отримувати задоволення від простих речей. На противагу цьому, отримані також показники щодо батьківських сімей, де батьки схильні до домінування, прояву контролю у вихованні. У дітей в таких сім'ях домінуючим типом цінностей є фізіологічні, а також спостерігається орієнтація на результат. Ймовірно, діти з таких сімей більш фіксують увагу на отриманні результату, оцінки, досягненні мети, що може бути наслідком постійного контролю та вимогливості батьків.

Отже, в даному підрозділі проведено дослідження типів батьківського відношення у досліджуваних сім'ях, а також вивчення провідних типів ціннісних та смисло-життєвих орієнтацій в учнів та здійснено співставлення отриманих даних на основі визначення середнього значень у батьків та дітей.

2.3. Якісний та кількісний аналіз отриманих даних

Для підтвердження чи спростування гіпотези дослідження при обробці отриманих результатів доцільно застосувати кореляційний аналіз (на основі лінійної кореляції Пірсона). За отриманими взаємозв'язками у кореляційній матриці (див. дод. В), можна зазначити наступні аспекти.

Виходячи із мети емпіричного дослідження, нами складено кореляційну плеяду взаємозв'язків між типами соціальних цінностей (фізіологічні цінності та духовні) та типами ціннісно-смислових орієнтацій в учнів молодшого шкільного віку. Розглянемо взаємозв'язки щодо шкали фізіологічних цінностей та смисло-життєвих цінностей у школярів (див. рис. 2.3.1.).

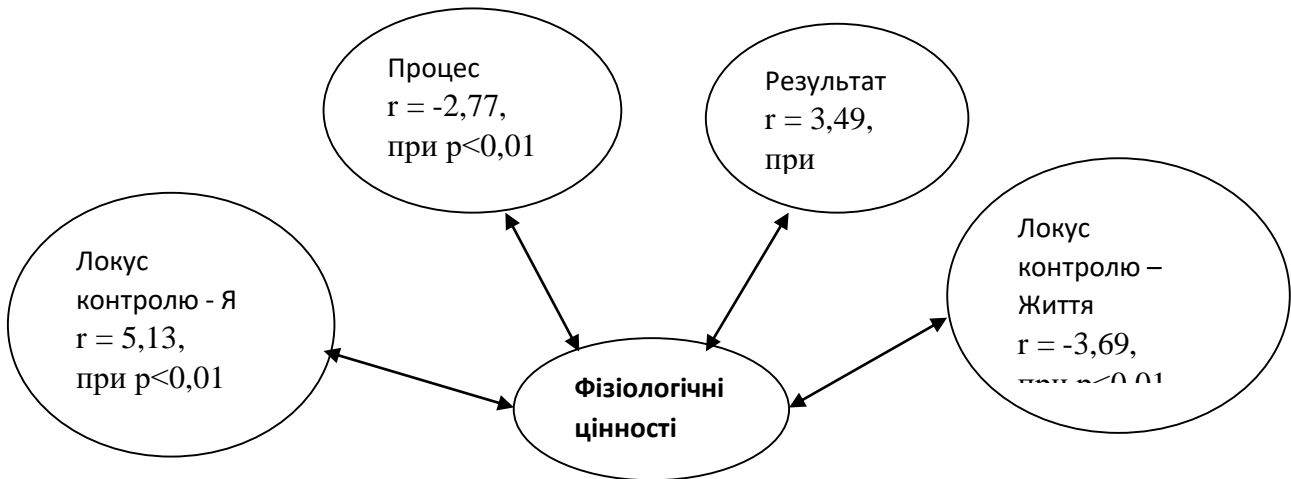

Рис. 2.3.1. Кореляційна плеяда взаємозв'язків між фізіологічними цінностями та ціннісно-смиловими орієнтаціями у школярів

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалами: фізіологічними цінностями та шкалою орієнтації на процес (при $r = -2,77$, при $p < 0,01$); фізіологічними цінностями та шкалою орієнтації на результат (при $r = 3,49$, при $p < 0,01$); фізіологічними цінностями та шкалою локус контролю - Я (при $r = 5,13$, при $p < 0,010$); фізіологічними цінностями та шкалою локус контролю – життя (при $r = -3,69$, при $p < 0,01$).

Доцільно подати обширну інтерпретацію їх особливостей. Прямий кореляційний зв'язок між фізіологічними цінностями та орієнтацією на результат і локусом контролю –Я свідчить про те, що чим вищі показники в особистості будуть по одному параметру тим самим зростатимуть показники і по інших параметрах. Тобто, якщо в школяра наявні фізіологічні цінності – то він буде схильним до прояву орієнтації на результат та локусу контролю-Я. І навпаки, якщо наприклад школяр не буде орієнтованим на результат – то показники по шкалі фізіологічних цінностей та локусу контролю – Я будуть знижуватись. Обернений кореляційний взаємозв'язок виявлено між шкалою фізіологічних цінностей та шкалами: орієнтації на процес та локусу контролю-Життя. Це означає, що якщо в школяра будуть високі показники по шкалі фізіологічних цінностей – показники орієнтації на процес та локусу контролю -Життя будуть низькими і навпаки. При збільшенні показників за одним параметром – інші знижуються. Відтак, в школярів, котрі мають сформовані фізіологічні цінності

наявні також: орієнтація на результат та локус контролю – Я, а не сформованими, швидше за все, будуть: орієнтація на процес та локус контролю – Життя.

Розглянемо кореляційну плеяду взаємозв'язків щодо духовних цінностей у молодших школярів та ціннісно-смилових орієнтацій (див. рис. 2.3.2.).

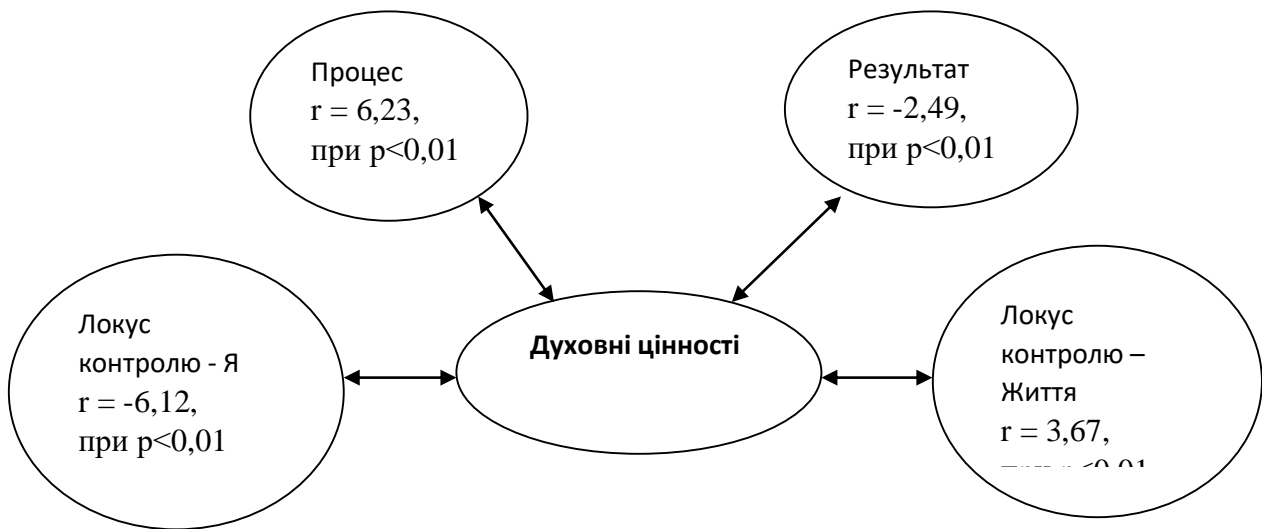

Рис. 2.3.2. Кореляційна плеяда взаємозв'язків між духовними цінностями та ціннісно-смиловими орієнтаціями у школярів

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалами: духовних цінностей та шкалою орієнтації на процес (при $r = 6,23$, при $p < 0,01$); духовних цінностей та шкалою локусу контролю –Я ($r = -6,12$, при $p < 0,01$); духовних цінностей та шкалою орієнтації на результат ($r = -2,49$, при $p < 0,01$); духовних цінностей та шкалою локусу контролю – Життя ($r = 3,67$, при $p < 0,01$). Відповідно до отриманих взаємозв'язків можна зробити наступні висновки. Отримані прямі кореляційні взаємозв'язки між шкалами духовних цінностей та орієнтації на процес і локусу контролю – Життя ілюструють те, що при високих показниках сформованості у школярів духовних цінностей, високими будуть також показники щодо орієнтації на процес і локусу контролю – Життя. Це вказує на те, що школярі, котрі володіють духовними цінностями будуть орієнтованими на процес

діяльності, процес життя загалом. Обернені взаємозв'язки отримані щодо духовних цінностей та орієнтації на результат і локусу контролю – Я. Чим вищими будуть показники духовних цінностей, тим нижчими будуть показники за даними параметрами.

Важливо відзначити, що отримані кореляційні взаємозв'язки певним чином можна співставити із попередніми даними щодо порівняння отриманих показників у батьків та дітей (див. табл. 2.2.3.).

Отже, виходячи із отриманих даних, можна зробити висновок про те, що гіпотеза нашого дослідження підтвердилась. Прояв загального емоційно позитивного прийняття дитини в контексті батьківського виховання може бути чинником формування в молодших школярів духовних цінностей, а також ціннісної орієнтації на процес життя. Здійснений кореляційний аналіз отриманих даних; якісний та кількісний аналіз результатів.

2.4. Методичні рекомендації щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку

Виходячи з отриманих результатів проведеного емпіричного дослідження, цінною є необхідність розробки ряду методичних рекомендацій для батьківських сімей. Дані рекомендації сформульовані з метою забезпечення батьківських сімей необхідною інформацією для вибору найбільш конструктивного стилю виховання, результатом якого виступає адекватно сформована ціннісно-сміслова сфера особистості школяра.

Батьківська сім'я для дитини є першим мікросередовищем, куди вона потрапляє і тому перші основні важливі для неї фігури – це батько та мати. Якщо більш детально розглянути особливості взаємостосунків батьків та дітей, а особливо дитини та матері – то тут спостерігається безумовний вияв любові, турботи та тепла. Саме мати є для дитини необхідним елементом існування та розвитку загалом. Материнська турбота та любов стає для маленької дитини умовою існування [27]. Серед безлічі задвань та цілей виховання, батьками своєї

дитини, можна визначити одне основне завдання – це створення для дитини такого мікроклімату, в якому панує безумовне прийняття, безумовна любов та атмосфера турботи. Дитина для повноцінного росту та розвитку повинна відчувати цю любов батьків та те, що їй появи раді, не зважаючи на різні умови та труднощі. Для батьків важливо вміти правильно виявляти емоційне прийняття, любов та турботу про своїх дітей.

У численних дослідженнях психологів розкриваються основні причини адиктивної поведінки підлітків: наркотичної залежності, алкоголізму, гемблінгу. Однією з основних причин є невміння батьками виявляти безумовну любов до своїх дітей в ранньому дитинстві. Важливим аспектом постає те, щоб батьки правильно демонстрували дитині свою любов, розуміли її, приймали участь у її життєдіяльності та вміли ідентифікувати різні емоційні стани дитини (в тому числі тривоги та страхи) [3].

Є батьки, на думку яких, вияв надмірної уваги, любові до дитини є чимось неприпустимим та непотрібним. На їх думку – це призведе до появи в дитини непослуху, проявів егоїзму та розпущеності в поведінці. Але ж напроतिивагу цьому, численні дослідження психологів ілюструють зовсім інше. Діти, в яких спостерігається прояв егоїзму, розпущеності, невміння слухати батьків та агресивні прояви в поведінці – це ті діти, котрим не вистачило батьківської любові та уваги в ранньому дитинстві. Для дитини важливою умовою є почуття безпеки, турботи, любові та опіки. Якщо таких умов немає або ж вони існують лише частково – то дитина починає шукати інші шляхи привертання до себе уваги та самоствердження [26].

Стійкий безперервний зв'язок із своєю дитиною - це найбільш затребувана річ в процесі виховання. Якщо такого глибокого зв'язку немає, батьки не розуміють емоційний стан дитини – то дитина починає відчувати глибинний внутрішній дисбаланс та дисгармонію. Контакт з дитиною є тим пусковим механізмом з якого починається якісний процес виховання [3].

Базисом для стійкого зв'язку з дитиною є прояв батьками цікавості до всього того, чим цікавиться сама дитина. Не важливим тут постає вік дитини,

тому що зацікавленість до її інтересів потрібно демонструвати на кожному віковому етапі її розвитку: якщо це раннє дитинство – то інтерес батьків може проявлятися в цікавості до емоційного стану дитини, вияву нею емоцій, якщо ж це дитина старша – то інтерес може стосуватись хоббі та захоплень. Батькам важливо брати до уваги кожен змінюваний інтерес дитини. Зрозумілим є той факт, що інтереси батьків та дітей можуть мати розбіжності через різні аспекти. Але саме від того наскільки батьки вмітимуть щиро зацікавитись інтересами дитини залежить якість емоційного зв'язку з нею. Зв'язок з дитиною не може з'явитись просто так, над його побудовою потрібно працювати та прикладати багато зусиль, особливо в період, коли в дитини постійно змінюються інтереси. Для цього потрібно завжди комунікувати з дитиною, отримувати від неї рефлексію щодо подій в яких вона брала участь чи свідком яких була. Найголовніше для якісного контакту з дитиною – це мати на меті включитись в життя дитини і тоді побудова цього зв'язку з нею буде легшою. Важливо встановити рівність на емоційному рівні для дитини та батьків. Якісний зв'язок можливий за умови того, якщо дорослий зможе інколи поставити себе на місце дитини та сформулювати рівність щодо цінності одне одного [33]. Бувають моменти, коли побудова цього зв'язку з дитиною для батьків є складною, а таке відбувається, коли батьки схильні до вибору жорстких методів виховання (авторитарний стиль). Таким батькові чи матері дуже важко сприйняти дитину, як таку, що є на рівні з ними [3].

Важливо зазначити, що якісний контакт з власною дитиною базується на вмінні батька чи матері правильно розставити пріоритети в спілкуванні та бажанні постійно бути емоційно близькими до дитини. Інколи буває так, що вияв любові, турботи чи прийняття з боку батьків – це якимось тимчасовим явищем, котре має випадковий характер. Відбувається лише демонстрація маніпулятивної поведінки з боку батьків. Діти досить добре відчують, коли насправді вони є емоційно прийнятими, потрібними, цікавими для батьків, а коли – це лише одиничний прояв любові [6, с. 5-6].

Розглянемо ще одну умову, за якої можливе якісне формування особистості дитини та ціннісних орієнтацій у неї. Це повне та безапелюване прийняття дитини у всіх її проявах: недоліки, труднощі поведінки, особливості здоров'я, особливості психіки. Приймати дитину потрібно саме за те, що вона є особливою, індивідуальною з своїми позитивними та негативними сторонами. Важливо постійно здійснювати моніторинг спілкування з дитиною: кількість позитивних та негативних оцінок її поведінки. Не можна критикувати чи негативно відгукуватись про саме дитину, її характер, можна надавати оцінку лише її поведінці. Батьки мають любити дитину не за щось, а за те, якою вона є [1]. Вияв прийняття та любові до дитини допоможе їй максимально розкрити свій внутрішній потенціал у всьому.

Підсумовуючи вищезазначене, доцільно додати, що застосування даних рекомендацій на практиці допоможе батькам внести корективи у свій виховний процес та сприятиме у формуванні в дитини конструктивно сформованої ціннісно-сислової сфери.

Висновок до РОЗДІЛУ II.

Отже, в контексті даного розділу нами проведене емпіричне дослідження особливостей батьківського виховання як чинника формування ціннісної сфери молодших школярів. Також проведено якісний та кількісний аналіз отриманих результатів, на основі кореляційного аналізу та порівняння середніх значень. За отриманими результатами дослідження наша гіпотеза підтвердилась. В даному розділі нами сформульовані методичні рекомендації щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку.

ВИСНОВОК

1. Перелік батьківських світоглядних стереотипів мислення, набір емоційних реакцій та поведінкових патернів, тип емоційного прийняття дитини здійснюють вплив на вибір відповідного напрямку батьківського виховання. Відтак, переважання конкретного типу батьківського виховання є детермінантою подальшого формування та розвитку особистості дитини.

2. Ціннісні орієнтації – це вибір людиною певного вектора ціннісних мотивів поведінки загалом. В контексті сучасної ситуації розвитку моральних цінностей в суспільстві, важливо здійснювати постійний моніторинг та контроль над процесом формування саме конструктивних ціннісних орієнтацій в молодших школярів. Такий вплив насамперед здійснює школа та сім'я. Саме цей вік є досить ресурсним для створення міцного базису ціннісно-смилової сфери особистості, оскільки саме в цьому періоді дитина починає усвідомлювати свою поведінку, її причини, мотиви поведінки інших.

3. Від того, наскільки ресурсною та доброзичливою є сімейна атмосфера в якій зростає та виховується дитина, залежить весь подальший напрямок її формування та розвитку. Цими умовами визначається самопочуття дитини, настрої, відношення до світу та інших людей, особливості формування базису для ціннісно-смилової сфери.

4. В результаті емпіричного дослідження на основі вивчення: типу батьківського відношення (Опитувальник батьківського відношення (ОБВ) А.Я. Варга, В.В. Століна); видів соціальних цінностей школярів (методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості»); ціннісно-смилових орієнтацій школярів (Тест смисложиттєвих орієнтацій (методика СЖО) Д.А. Леонтева), нами зроблені наступні висновки. На основі кореляційного аналізу встановлені прямі кореляційні взаємозв'язки: між шкалою

фізіологічних цінностей та шкалою орієнтації на результат, між шкалою фізіологічних цінностей та шкалою локусу контролю – Я; між шкалою духовних цінностей та шкалою орієнтації на процес, між шкалою духовних цінностей та шкалою локусу контролю – Життя. Обернений кореляційний взаємозв'язок виявлено між шкалою фізіологічних цінностей та шкалою орієнтації на процес, між шкалою фізіологічних цінностей та шкалою локусу контролю - Життя, між шкалою духовних цінностей та шкалою орієнтації на результат, між шкалою духовних цінностей та шкалою локусу контролю - Я. За співставленням домінуючих показників у сім'ях досліджуваних: батьки та діти, зроблені наступні висновки: у сім'ях, де батьки мають високі показники щодо емоційного прийняття дитини, у дитини формуються духовні цінності та орієнтація на життя; у сім'ях, де батьки мають високі показники щодо стилю контролю, у дітей спостерігаються високі показники щодо фізіологічних цінностей та орієнтації на результат. Відповідно до отриманих результатів проведеного емпіричного дослідження, гіпотеза знайшла своє підтвердження.

5. Виходячи з отриманих результатів проведеного емпіричного дослідження, сформульовані методичні рекомендації для батьків з метою надання батькам необхідної інформації для вибору найбільш конструктивного стилю виховання, результатом якого виступає адекватно сформована ціннісно-смилова сфера особистості школяра.

Отже, перспективою подальшого дослідження залишається більш детальне вивчення особливостей формування ціннісно-смилової сфери в школярів та впливу зовнішніх факторів на даний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаров Ю.П. Сімейна педагогіка. Москва : Политиздат, 1982.
2. Бардіан А.Н. Виховання дітей у сім'ї. Психолого-педагогічні нариси. Москва, 1972. - 345 с.
 2. Балакірева О.М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. Український соціум. 2002. №1. С.7-19.
 3. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Кн 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
 4. Богданова О.С. Етичні бесіди з школярами [Текст] / О. С. Богданова. - Москва, 2007.-310 с
 5. Божович Л.І., Моральне формування особистості школяра в колективі [Текст] / Л.І. Божович. - Москва, 2000.- С. 68
 6. Вікова психологія / за ред. Г.С. Костюка. Київ : Радянська школа, 1976. 269 с. 4. Кононко О.Л. Особистісна орієнтація – пріоритет сьогодення. Дошкільне виховання. 2007. № 5. С. 5–6.
 7. Волков Б.С., Дитяча психологія розвитку [Текст] / Б.С. Волков. - Москва, 2000.- 576 с.
 8. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 199. С. 74.
 9. Єрмакова С.С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2003.С. 21.
 10. Каїров І.А. Моральне розвиток молодших школярів у процесі виховання [Текст] / І.А. Каїров. - Москва, 2005.-213с
 11. Калюжний А.А. Роль вчителя в моральному вихованні школярів [Текст] / А.А. Калюжний. - Москва, 2008.-205с
 12. Косянчук С.М. Підготовка майбутніх учителів до процесу формування в учнів ціннісно-сміслових орієнтацій. Дидактика початкової

школи : реалізація технологічного та компетентнісного підходів : матер. Міжнар. Інтернет-конф., м. Миколаїв, 10 квіт. 2015 р. / Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти [гол. ред. Осадченко І. І.]. Миколаїв : ТОВ «Ліон», 2015. Вип. 1. С. 118–119. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10903>

13. Кузнєцова Л.В. Гармонійне розвиток особистості молодшого школяра [Текст] / Л. В. Кузнєцова. - Москва, 2008.-241с

14. Кулагина И.Ю., Гани С.В. Развитие мотивации в младшем школьном возрасте // Психологическая наука и образование. 2011. –№ 2. – С. 102-111.

15. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.follow.ru/article/344>

16. Матвієнко О.В. Основи виховання моралі у молодших школярів. Київ : Стилос, 1999. - 232 с.

17. Маркова Ю.Я. Жизненные ценности современного студенчества. Вестник Пермского университета: Философия. Психология. Социология. Вип. 1. С. 164-171.

18. Петров А.В. Ценностные предпочтения: диагностика и тенденции изменений. Социологические исследования. 2008. № 2. С. 83-90.

19. Романова Н.В., Филиппов А., Панькин В. Знаки прошлого и настоящего. Москва: Флинта: Наука, 2007. 280 с.

20. Семенов В.Я. Ценностные ориентации современной молодежи. Социологические исследования. № 4. 2007. С. 37-43.

21. Сурина І.П. Ценностные ориентации. Знание. Понимание. Умение. 2005. №4. С. 162-164.

22. Сухомлинський В.А. О воспитании / В. А. Сухомлинский / сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик. - 4-е изд. - М. : Политиздат, 1982. - 270 с.

23. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа : обобщение опыта учеб.-воспит. работы в сел. сред. школе / В. А. Сухомлинский. - 2-е изд. - М. : Просвещение. - 1979. - 393 с.
24. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В.А. Сухомлинский. - К. : Рад.шк., 1985. - 557 с.
25. Титаренко Т.М. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі: монографія 26/ За ред. Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2016. - С. 32.
26. Томашевська С.О. Стилі сімейного виховання Електронний ресурс / С.О.Томашевська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки – 2013». 2013. – 223 с.
27. Тофтул М.Г. Етика / М.Г.Тофтул. – Київ: Академія, 2005. – 416 с
28. Урбанович Л.Н. Влияние семейной культуры на нравственное развитие личности ребенка Електронний ресурс / Л. Н. Урбанович // Научно-методическая деятельность Смоленской Православной Духовной Семинарии. – 2011 // Режим доступа: http://smolensk-seminaria.ru/uD/doklad/l_n_urbanovich.pdf
29. Філонова Г.Н. Формування особистості: проблеми комплексного підходу у процесі виховання школяра [Текст] / Г. Н. Філонова. - Москва, 2003.-382 с.
30. Фролова Н.В. Дослідження психологічного механізму трансформації в системі ціннісних орієнтацій молоді. Молода нація.1997. №7. С. 15-18.
31. Холостова Е.И. Социальная реабилитация : учебное пособие / Е. И. Холостова, И. Ф. Дементьева. – М., 2002. – 234 с.
32. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка / Г. Т. Хоментаскас. – М., 1989. – 224 с.

33. Целуйко В.М. Вы и ваши дети / В. М. Целуйко. – Ростов на Дону: «Феникс», 2004. – 544 с.
34. Швайківська І.М. Усвідомлення життєвих цінностей учнями старшокласниками. Соціальний педагог. № 17 (19). 2008. С. 49
35. Шилова, М.І. Проблема цінностей і мети виховання [Текст] / М.І. Шилова. - Москва, - 2001. - 329с
36. Шльонська О.О. Стиль сімейного виховання як чинник формування адаптивних можливостей дитини: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія» / О. О. Шльонська. – Хмельницький, 2012. – 16 с.
37. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. - М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. - 512 с.
38. Щербань П. Психологія сучасної сім'ї та педагогіка сімейних взаємин//Рідна школа. - 2005. - С.14-15.
39. Якобсон С.Г., Морєва Г.І. Адекватна самооцінка як умова морального виховання дошкільників. Питання психології. 1983. № 8. С. 55.
40. Яницкий М.В. Ценностные ориентации личности как динамическая система. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2000. - 204 с.
41. Яновська М.Г. Моральне виховання і емоційна сфера особистості [Текст] / М. Г. Яновська. - СПб., - 2003.- 413с.
42. http://www.rusnauka.com/10_DN_2013/Pedagogica/3_133061.do
с.htm
43. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2948>
44. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3110>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А (Бланк дослідження для батьків)

ШАНОВНІ ПАНІ ТА ПАНОВЕ!

Просимо Вас взяти участь в дослідженні, даючи відповіді на декілька запитань. Необхідно відповісти якомога відвертіше на поставленні запитання та не пропускати жодного з них.

ПРОСИМО ВАС ЗАЗНАЧИТИ ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЕБЕ:

ППП _____ ВІК _____ СТАТЬ _____

ТЕСТ 1

Інструкція. Виразіть свою згоду або незгоду з наведеними нижче твердженнями за допомогою відповідей «так» або «ні»

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати все, що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.
4. Мені здається, що поведінка моєї дитини значно відхиляється від норми.
5. Потрібно якомога довше тримати дитину в стороні від реальних життєвих проблем, якщо вони її травмують.
6. Я відчуваю до дитини приязні почуття.
7. Хороші батьки захищають дитину від труднощів життя.
8. Моя дитина часто неприємна мені.
9. Я завжди намагаюся допомогти своїй дитині.
10. Бувають випадки, коли знущальне ставлення до дитини приносить їй велику користь.

11. Я відчуваю досаду стосовно своєї дитини.
12. Моя дитина нічого не доб'ється у житті.
13. Мені здається, що всі потішаються над моєю дитиною.
14. Моя дитина часто робить такі вчинки, які, крім презирства, нічого не варті.
15. Для свого віку моя дитина трошки незріла.
16. Моя дитина поводиться погано спеціально, щоб розізлити мене.
17. Моя дитина вбирає в себе все погане, як «губка».
18. Мою дитину важко навчити хорошим манерам при всьому старанні.
19. Дитину слід тримати в жорстких рамках, тоді з неї виросте порядна людина.
20. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас у дім.
21. Я приймаю участь у вихованні своєї дитини .
22. До моєї дитини «липне» все погане.
23. Моя дитина не доб'ється успіху в житті.
24. Коли в компанії знайомих говорять про дітей, мені трохи соромно, що моя дитина не така ж розумна і здібна, як мені б хотілося.
25. Я шкодую свою дитину.
26. Коли я порівнюю свою дитину з однолітками, вони здаються мені дорослішим і в поведінці, і в судженнях.
27. Я з задоволенням проводжу з дитиною весь свій вільний час.
28. Я часто шкодую про те, що моя дитина росте і дорослішає, і з ніжністю згадую її маленькою.
29. Я часто ловлю себе на ворожому ставленні до дитини.
30. Я мрію про те, щоб моя дитина досягла всього того, що мені не вдалося в житті.
31. Батьки повинні пристосовуватися до дитини, а не тільки вимагати цього від неї.
32. Я намагаюся виконувати всі прохання моєї дитини.
33. При прийнятті сімейних рішень слід враховувати думку дитини.
34. Я дуже цікавлюся життям своєї дитини.
35. У конфлікті з дитиною я часто можу визнати, що він по-своєму правий.

36. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.
37. Я завжди зважаю на дитину.
38. Я відчуваю до дитини дружні почуття.
39. Основна причина капризів моєї дитини - егоїзм, упертість і лінь.
40. Неможливо нормально відпочити, якщо проводити відпустку з дитиною.
41. Найголовніше, щоб у дитини було спокійне і безтурботне дитинство.
42. Іноді мені здається, що моя дитина не здатна ні на що хороше.
43. Я поділяю захоплення своєї дитини.
44. Моя дитина може вивести з себе кого завгодно.
45. Я розумію засмучення своєї дитини.
46. Моя дитина часто дратує мене.
47. Виховання дитини - суцільна нервування.
48. Суворі дисципліна в дитинстві розвиває сильний характер.
49. Я не довіряю своїй дитині.
50. За суворе виховання діти дякують потім.
51. Іноді мені здається, що ненавиджу свою дитину.
52. У моєї дитини більше недоліків, ніж переваг.
53. Я поділяю інтереси своєї дитини.
54. Моя дитина не в змозі що-небудь робити самостійно, а якщо й зробить, то обов'язково не так.
55. Моя дитина виросте непристосованою до життя.
56. Моя дитина подобається мені такою, якою вона є.
57. Я ретельно стежу за станом здоров'я моєї дитини.
58. Нерідко я захоплююся своєю дитиною.
59. Дитина не повинна мати секретів від батьків.
60. Я невисокої думки про здібності моєї дитини і не приховую цього від неї.
61. Дуже бажано, щоб дитина дружила з тими дітьми, які подобаються її батькам.

ДОДАТОК В (бланк дослідження для учнів)

ПРОСИМО ВАС ЗАЗНАЧИТИ ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЕБЕ:

ПІП _____ ВІК _____ СТАТЬ _____

ТЕСТ 1

Інструкція. Нижче запропоновано 16 тверджень. Оцініть для себе значимість кожного із них у балах за схемою: 10 (неважливо), 20, 30, 40... 100 (дуже важливо).

1. Захоплююча робота, яка приносить Вам задоволення.
2. Високооплачувана робота.
3. Вдале одруження або заміжжя.
4. Знайомство з новими людьми, соціальні заходи.
5. Залучення до суспільної діяльності.
6. Ваша релігія.
7. Спортивні вправи.
8. Інтелектуальний розвиток.
9. Кар'єра.
10. Красиві автомобілі, одяг, дім
11. Час, який Ви проводите в сімейному колі.
12. Декілька близьких друзів.
13. Робота на добровільних засадах в некомерційних організаціях.

14. Медитація, роздуми, молитви

15. Здорова збалансована дієта.

16. Читання навчальної літератури, перегляд навчальних програм, самовдосконалення.

ТЕСТ 2

Інструкція. Вам будуть запропоновані пари протилежних тверджень. Ваше завдання - вибрати одне з двох тверджень, яке, на вашу думку, більше відповідає дійсності, і відзначити одну з цифр 1, 2, 3, залежно від того, наскільки ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження, на ваш погляд, однаково вірні).

1.	Зазвичай мені нудно	3210123	Зазвичай я сповнений енергії
2.	Життя мені завжди здається захоплюючим	3210123	Життя здається мені рутинним
3.	В житті я маю цілей	3210123	В житті я маю цілі
4.	Моє життя є для мене беззмістовним	3210123	Моє життя є для мене цілеспрямоване
5.	Кожен день не схожий на інші	3210123	Кожен день схожий на всі інші

6.	Коли я піду на пенсію – то займусь цікавими справами	3210123	Коли я піду на пенсію – то не буду себе нічим навантажувати
7.	Моє життя складається так, як я мріяв	3210123	Моє життя складається не так, як я мріяв
8.	Я не досягнув успіху в навчанні	3210123	Я досягаю успіху в навчанні
9.	Моє життя нецікаве	3210123	Моє життя цікаве
10.	Моє життя повністю усвідомлене і має сенс	3210123	Моє життя немає сенсу
11.	Якби я міг – то змінив би своє життя	3210123	Я би нічого не хотів змінювати в своєму житті
12.	Навколишній світ мене засмучує	3210123	Навколишній світ не викликає в мене смутку
13.	Я людина відповідальна	3210123	Я людина не відповідальна

14.	Я вважаю, що людина сама робить вибір в житті	3210123	Я вважаю, що людина не може сама робити вибір в житті
15.	Я цілеспрямована людина	3210123	Я не є цілеспрямованою людиною
16.	В житті я ще не знайшов покликання	3210123	В життя я знайшов покликання
17.	Мої життєві погляди ще не сформовані	3210123	Мої життєві погляди сформовані
18.	Я вважаю, що мені вдалось знайти цікаві справи в житті	3210123	Я не можу знайти цікавих справ в житті
19.	Моє життя в моїх руках	3210123	Моє життя не від мене залежить
20.	Мої щоденні справи приносять мені задоволення	3210123	Мої повсякденні справи не приносять мені задоволення

ДЯКУЄМО З ВІДПОВІДІ!!!

ДОДАТОК В (дані дослідження та кореляційна матриця)

Дані дослідження батьків

№ досліджуваного	Прийняття	Кооперація	Симбіоз	Контроль	Відношення до невдач дитини
1	24	5	5	6	2
2	32	3	4	3	2
3	5	2	2	7	2
4	26	5	2	2	2
5	10	3	6	3	1
6	11	2	2	6	1
7	12	3	1	7	1
8	30	2	2	3	3
9	33	1	2	3	2
10	26	3	1	4	3
11	10	2	3	6	4
12	24	1	2	3	3
13	29	2	3	4	3
14	7	4	4	1	7
15	6	3	2	6	3
16	5	4	3	3	6
17	11	5	7	3	3
18	10	4	3	3	2
19	33	3	4	4	1
20	33	4	3	3	1
21	11	7	4	2	3
22	24	3	2	2	3
23	24	5	2	3	1
24	9	3	2	6	3
25	9	7	2	2	1

Дані дослідження молодших школярів

№ досліджуваного	Фізіологічні цінності	Духовні цінності	Цілі життя	Процес	Результат	Локус контролю – Я	Локус контролю - Життя
1	13	37	2	4	1	2	2
2	12	28	2	2	1	4	2
3	35	12	1	1	5	1	1
4	12	37	1	5	1	2	1
5	28	13	3	1	1	1	2
6	37	11	1	1	3	1	1
7	13	29	1	2	5	1	1
8	11	35	2	3	1	1	2
9	13	38	1	5	1	2	1
10	12	29	2	5	2	1	1
11	31	11	2	1	1	4	1
12	13	29	1	5	1	1	1
13	13	38	2	3	2	2	2
14	32	11	1	1	2	4	1
15	37	11	2	1	5	2	2
16	32	12	1	2	5	1	1
17	11	28	1	1	2	1	4
18	32	11	2	2	2	2	1
19	11	34	1	4	2	1	5
20	13	28	2	5	1	2	1
21	35	11	2	5	2	2	2
22	12	24	1	4	1	1	1
23	13	22	1	4	2	2	1
24	32	12	1	1	5	1	2
25	27	12	5	1	1	2	2

Кореляційна матриця

		Фізіологічні цінності	Духовні цінності	Цілі	Процес	Результат	Локус контролю - Я	Локус контролю - Життя
Фізіологічні цінності	Корреляція Пирсона	1	,492**	,359**	-2,77**	3,49**	5,13**	-3,69**
	Знч.(2-сторон)	0,67	0,001	0	0,01	0,01	0,01	0,01
	N	25	25	25	25	25	25	25
Духовні цінності	Корреляція Пирсона	-,409**	1	,743**	6,23**	-2,49**	-6,12**	3,67**
	Знч.(2-сторон)	0,001	0,67	0	0,01	0,01	0,01	0,01
	N	25	25	25	25	25	25	25
Цілі	Корреляція Пирсона	-,580**	,409**	1	-,487**	,642**	-,673**	-,367**
	Знч.(2-сторон)	0	0,001	0,67	0	0	0	0,004
	N	25	25	25	25	25	25	25
Процес	Корреляція Пирсона	-2,77**	6,23**	,487**	1	-,588**	,492**	-,395**
	Знч.(2-сторон)	0,01	0,01	0	0,67	0	0	0,002
	N	25	25	25	25	25	25	25
Результат	Корреляція Пирсона	3,49**	-2,49**	,642**	-,588**	1	-,743**	-0,186
	Знч.(2-сторон)	0,01	0,01	0	0	0,67	0	0,155
	N	25	25	25	25	25	25	25
Локус контролю – Я	Корреляція Пирсона	5,13**	-6,12**	,673**	0,67	-,743**	1	-0,122
	Знч.(2-сторон)	0,01	0,01	0	0,67	0,67	0,67	0,67
	N	25	25	25	25	25	25	25
Локус контролю - Життя	Корреляція Пирсона	-3,69**	3,67**	,367**	0,67	0,005	0,67	1
	Знч.(2-сторон)	0,01	0,01	0	0,67	0,005	0,67	0,004
	N	25	25	25	25	25	25	25

Мельникович Уляна Сергіївна

Особливості батьківського виховання як чинник формування ціннісної сфери школярів .

У кваліфікаційній роботі було розглянуто особливості впливу батьківського виховання на формування та розвиток ціннісної сфери молодшого школяра , розкриття теоретичної засади проблем батьківського виховання як чинника впливу на розвиток дитини , надано аналіз взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та особливостями формування ціннісної сфери школярів, підготовлено методичні рекомендації щодо вибору конструктивного стилю батьківського виховання дітей шкільного віку.

Ключеві слова : батьківське виховання , школярі , проблема , цінності .

Melnykovych Uliana Sergiivna

Peculiarities of parental upbringing as a factor in the formation of the value sphere of schoolchildren.

In the qualification work the peculiarities of the influence of parental upbringing on the formation and development of the value sphere of junior schoolchildren were considered, the theoretical basis of the problems of parental upbringing as a factor influencing the child's development was revealed. on the choice of constructive style of parenting of school-age children.

Key words: parental upbringing, schoolchildren, problem, values.